ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Κατερίνα Αποστολίδου   Χρυσάνθη Ζεπάτου

Μουσική

Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Μουσική: των ανθρώπων τέχνη... ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Τα δίδυμα διαστημικά οχήματα **Βόγιατζερ (Voyager),** που εκτοξεύθηκαν από τις ΗΠΑ το 1977 με σκοπό να εξερευνήσουν το διάστημα και να μεταφέρουν ένα μήνυμα από τη γη σε άλλους γαλαξίες, περιείχαν, ανάμεσα σε άλλα δείγματα του ανθρώπινου πολιτισμού, και **27 αποσπάσματα** από διάφορα **είδη μουσικής**.

– *Η ανάγκη για μουσική είναι ριζωμένη βαθιά μέσα μας. Το ίδιο μας το σώμα είναι ένα μουσικό όργανο... Ο χτύπος της καρδιάς του δίνει ζωή και ρυθμό!*

– *Η μουσική είναι μια από τις πιο αντιπροσωπευτικές ανθρώπινες εκδηλώσεις. Όλες οι ανθρώπινες κοινωνίες αναπτύσσουν κάποιο είδος μουσικής δραστηριότητας.*

Συζήτησε τις σκέψεις αυτές με τους συμμαθητές σου και παρατήρησε τις εικόνες:

- **Ποιο ρόλο παίζει η μουσική σε κάθε περίπτωση;**
- **Τι νιώθουν οι άνθρωποι και πώς εκφράζονται μέσα από τη μουσική;**
- **Τι μουσική θα διάλεγες για να «επενδύσεις» κάθε εικόνα;**

Συμπλήρωσε κι εσύ μια εικόνα

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα μιλήσαμε για τους διαφορετικούς ρόλους που παίζει η **μουσική** στη **ζωή** μας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **κοινωνία, πολιτισμός, άνθρωπος, μουσική**

Θέλεις να γίνεις «εξερευνητής» του ήχου;

Ξέρεις ποιος είναι ο πιο γρήγορος «ντετέκτιβ»* στον κόσμο; Το ανθρώπινο αυτί! Χρειάζεται μόλις 1/10 του δευτερολέπτου για να αναγνωρίσει μια ηχητική πηγή.

Όπως γνωρίζεις, τα κύματα που παράγει μια ηχητική πηγή ταξιδεύουν μέσω του αέρα προς όλες τις κατευθύνσεις. Αν, όμως, συναντήσουν κάποιο εμπόδιο, γυρίζουν πίσω, δημιουργώντας αυτό που ονομάζουμε **αντήχηση.**

Οι επιστήμονες έχουν εφεύρει ειδικά όργανα, με τα οποία μπορούμε να παρατηρήσουμε τα διαφορετικά κύματα που παράγουν οι πηγές του ήχου. Έτσι, καταλαβαίνουμε γιατί οι ήχοι του περιβάλλοντος, οι μουσικοί ήχοι, αλλά και οι ανθρώπινες φωνές έχουν τόσο μεγάλη ποικιλία.

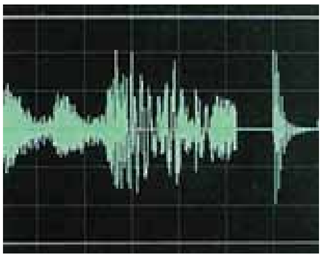

Κυματομορφή*

Εσύ, βέβαια, δε χρειάζεσαι τόσο εξειδικευμένα εργαλεία για να το διαπιστώσεις. Το αυτί σου, αυτό το μικρό «θαύμα της φύσης» αρκεί!

Εξερεύνησε το «ηχοτοπίο» της τάξης και του σχολείου σου. Κάθε φορά που ακούς έναν ήχο, μπορείς να τον διακρίνεις από άλλους γιατί έχει τη δική του ιδιαίτερη ποιότητα που ονομάζεται **ηχόχρωμα.**

Παρατήρησε, επίσης, τους γονείς, τους δασκάλους, τις φίλες και τους φίλους σου, όταν μιλούν. Οι φωνές τους έχουν διαφορετικό ηχόχρωμα.

Το ηχόχρωμα της φωνής κάθε ανθρώπου εξαρτάται από την ηλικία, το φύλο και την κατασκευή του σώματός του.

Σκέψου ότι υπάρχουν τόσες φωνές όσοι και άνθρωποι στον πλανήτη!

Αλλά και στην καθημερινή μας ζωή, με το ηχόχρωμα της φωνής μας εκφράζουμε τη συναισθηματική μας κατάσταση: χαρά, φόβο, αγωνία, κτλ.

Φαντάσου, λοιπόν, πώς θα απαντούσες «ΕΓΩ» στην ερώτηση «ποιος έβαλε αυτό το καταπληκτικό καλάθι;», και πώς στην ερώτηση «ποιος έσπασε το τζάμι με τη μπάλα;».

Θέλεις να γίνεις «εξερευνητής» του ήχου;

Άκουσε ένα μέρος από μία **παράσταση Καραγκιόζη** με τον **Ευγένιο Σπαθάρη** και παρατήρησε πώς προσαρμόζει το ηχόχρωμα, το ύψος και την ένταση της φωνής του ανάλογα με το πρόσωπο που παριστάνει.

Έργο ζωγραφικής του Ευγένιου Σπαθάρη

Κάθε τραγουδιστής ή ηθοποιός πρέπει να ελέγχει με ακρίβεια το **ηχόχρωμα** της φωνής του, σύμφωνα με τις ανάγκες του τραγουδιού ή του ρόλου που ερμηνεύει.

Άκουσε το **Σπύρο Σακκά** να τραγουδά ένα απόσπασμα από το παραμύθι του **Περικλή Κοροβέση *«Η συνέλευση των ζώων»***. Το έργο έχει επενδυθεί μουσικά από το συνθέτη **Γιώργο Κουρουπό.**

...Τα ζώα συγκεντρώνονται για να εκλέξουν αρχηγό. Δε βρίσκουν όμως τον κατάλληλο. Αποφασίζουν, λοιπόν, να «δημιουργήσουν» έναν αρχηγό προσφέροντας τις καλύτερες ιδιότητές τους. Όλα δείχνουν ιδανικά, όμως...

Προσπάθησε να εντοπίσεις πώς χειρίζεται ο καλλιτέχνης τη φωνή του για να περιγράψει τα χαρακτηριστικά κάθε ζώου.

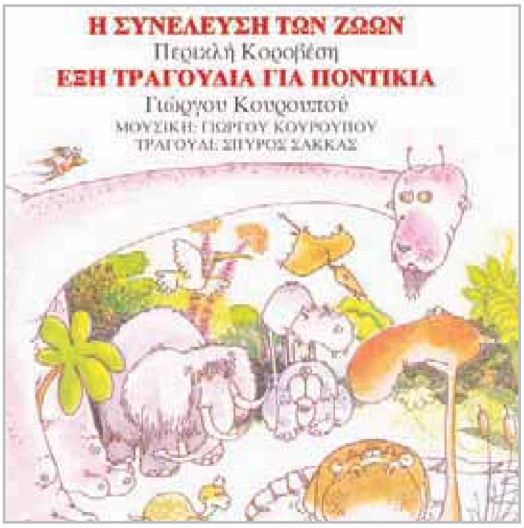

Εξώφυλλο του δίσκου που περιλαμβάνει το έργο «Η Συνέλευση των Ζώων»

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα μιλήσαμε για την **αντήχηση**, για το **ηχόχρωμα** και για το σημαντικό ρόλο που παίζει στην **ανθρώπινη έκφραση** και **επικοινωνία** το **ηχόχρωμα** της **φωνής**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: αντήχηση, ηχόχρωμα, φωνή, έκφραση, επικοινωνία

Δυναμική Αγωγή

Με τον όρο ***δυναμική αγωγή*** αναφερόμαστε στην **ένταση** του **ήχου** στη **μουσική.** Οι *καταστάσεις* και οι *μεταβολές* της έντασης συμβολίζονται με ***ενδείξεις δυναμικής:***

f **(φόρτε -** ***forte*****)** – δυνατά
p **(πιάνο –** ***piano*****)** – σιγά
ff **(φορτίσιμο –** ***fortissimo*****)** – πολύ δυνατά
pp **(πιανίσιμο –** ***pianissimo*****)** – πολύ σιγά
mf **(μέτζο φόρτε –** ***mezzo forte*****)** – μέτρια δυνατά
mp **(μέτζο πιάνο –** ***mezzo piano*****)** – μέτρια σιγά

Φόρτε - *forte* (***f***)

Πιάνο – *piano* (***p***)

Για τις *σταδιακές* ή *ξαφνικές* μεταβολές της έντασης χρησιμοποιούνται οι εξής ενδείξεις:

cresc. ή < **(κρεσέντο –** ***crescendo*****)** – σταδιακή αύξηση της έντασης
dim. ή > **(ντιμινουέντο –** ***diminuendo*****)** – σταδιακή μείωση της έντασης
sf **(σφορτσάντο –** ***sforzando*****)** – ξαφνική αύξηση της έντασης
subito piano **(σούμπιτο πιάνο)** – ξαφνική μείωση της έντασης

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα μιλήσαμε για τις βασικές ενδείξεις της **δυναμικής αγωγής** στη μουσική: ***f, p, ff, pp, mf, mp, cresc, dim, sf*** και ***subito piano.***

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **δυνατά, σιγά, δυναμική αγωγή**

Δ. Α. Χαρισιάδης, «Αλβανικό Μέτωπο»

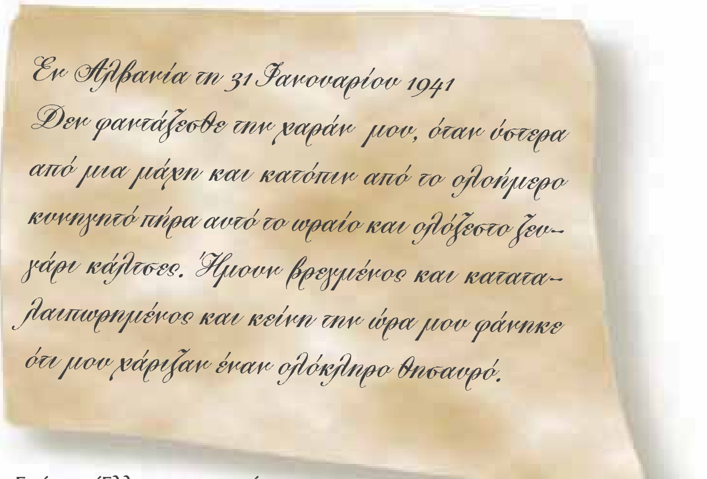
Εν Αλβανία τη 31 Ιανουαρίου 1941
Δεν φαντάζεσθε την χαράν μου, όταν ύστερα από μια μάχη και κατόπιν από το ολοήμερο κυνηγητό πήρα αυτό το ωραίο και ολόζεστο ζευγάρι κάλτσες. Ήμουν βρεγμένος και καταταλαιπωρημένος και κείνη την ώρα μου φάνηκε ότι μου χάριζαν έναν ολόκληρο θησαυρό.

Γράμμα Έλληνα στρατιώτη

Στις **28 Οκτωβρίου του 1940** η πατρίδα μας μπήκε στη δίνη του **Δεύτερου Παγκόσμιου** πολέμου. Η σύγκρουση με τις δυνάμεις του Άξονα* ήταν σκληρή. Σ' όλη τη διάρκεια του μεγάλου αγώνα, οι Έλληνες στρατιώτες είχαν συμπαραστάτες, εκτός από τον απλό λαό, συγγραφείς, καλλιτέχνες, ηθοποιούς, τραγουδιστές και συνθέτες.

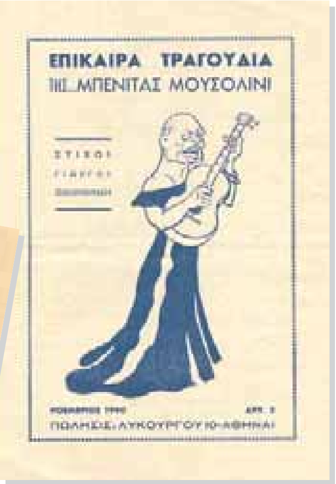

Προγράμματα Επιθεώρησης και φυλλάδιο με σατιρικά* τραγούδια

Στα θέατρα ανέβαιναν **Μουσικές Επιθεωρήσεις*** που σατίριζαν τον Ιταλό δικτάτορα* Μουσολίνι και πολλά γνωστά τραγούδια της εποχής είχαν... «ντυθεί στο χακί», τραγουδιόνταν, δηλαδή, με λόγια προσαρμοσμένα στην πολεμική επικαιρότητα.

Ετικέτα Δίσκου γραμμοφώνου 78 στροφών

Άκουσε το τραγούδι «***Ντούτσε - Ντούτσε***»* από τον τραγουδιστή της εποχής **Νίκο Γούναρη** (βλέπε ανθολόγιο του βιβλίου σου). Τη μουσική έγραψε ο **Θεόφραστος Σακελλαρίδης** και τους στίχους ο **Γιώργος Οικονομίδης.**

Η πατρίδα τραγουδάει (28η Οκτωβρίου)

Αφίσα εποχής

Το τραγούδι «***Παιδιά της Ελλάδος, παιδιά***», που είχε γράψει ο **Μίμης Τραϊφόρος** σε μουσική **Μιχάλη Σουγιούλ**, έγινε σύμβολο για κάθε Έλληνα και Ελληνίδα. Το ερμήνευε με μοναδικό τρόπο η **Σοφία Βέμπο.**

Άκουσε το τραγούδι από ηχογράφηση εκείνης της εποχής. Πιστεύεις ότι μπορεί να μας συγκινεί ακόμη σήμερα; Κι αν ναι, γιατί;

Η «***Πατρίδα***» του **Μίμη Τραϊφόρου** σε μουσική **Ιωάννη Βέλλα** ήταν ένα ακόμη τραγούδι που ερμήνευσε η **Σοφία Βέμπο.**

Σοφία Βέμπο

Τραγουδήστε το όλοι μαζί. Ανάμεσα στους στίχους θ' ανακαλύψετε τα λόγια ενός μεγάλου οραματιστή της ελευθερίας μας.

Ο ποιητής **Οδυσσέας Ελύτης** πολέμησε στο Αλβανικό Μέτωπο. Τη συγκλονιστική εμπειρία που έζησε στα χιονισμένα βουνά την περιγράφει στην «Πορεία προς το μέτωπο», ανάγνωσμα από το ποιητικό έργο «***Άξιον Εστί***», που έχει μελοποιήσει ο συνθέτης **Μίκης Θεοδωράκης**.

Αλέξανδρος Αλεξανδράκης, «Άγνωστοι Ήρωες»

Σπύρος Βασιλείου, «Ανάπηρος του Αλβανικού Πολέμου – λυράρης»

Άκουσε το μελοποιημένο μέρος που έχει τίτλο «***Της Δικαιοσύνης Ήλιε νοητέ***» και τραγούδησέ το μαζί με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σου.

Η μάχη, όμως, ήταν άνιση. Παρά το γενναίο αγώνα, οι φασιστικές* και ναζιστικές* δυνάμεις της Ιταλίας και της Γερμανίας επικράτησαν και η πατρίδα μας σκεπάστηκε από το βαρύ πέπλο της Κατοχής...

Η πατρίδα τραγουδάει (28η Οκτωβρίου)

Οι Έλληνες συνέχιζαν να αντιστέκονται. Με κίνδυνο της ζωής τους, εκείνοι που συμμετείχαν στην Αντίσταση* μοίραζαν κρυφά προκηρύξεις κι έγραφαν στους τοίχους συνθήματα που καλούσαν τον ελληνικό λαό να διώξει τους κατακτητές.

Μια ανάλογη σκηνή περιγράφει το τραγούδι ***«Ακορντεόν»*** σε στίχους του **Γιάννη Νεγρεπόντη** και μουσική του **Μάνου Λοΐζου**. Άκουσέ το και τραγούδησέ το μαζί με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σου.

Τρεισήμισι σχεδόν χρόνια κράτησε η Κατοχή. Στο διάστημα αυτό πολλοί άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους... Έφτασε, όμως, η πολυπόθητη στιγμή της απελευθέρωσης. Η γαλανόλευκη υψώθηκε πάλι στην Ακρόπολη. Οι καμπάνες χτυπούσαν ασταμάτητα, όλοι ήταν έξω στους δρόμους, αγκαλιάζονταν και φιλιόνταν με δάκρυα στα μάτια...

Η χαρά και η αισιοδοξία, που πλημμυρίζει τις καρδιές όλων σε τέτοιες στιγμές, εκφράζεται μέσα από τους στίχους του ποιητή **Νίκου Γκάτσου**:

Εμείς που μείναμε θα τρώμε το πρωί
μια φέτα από του ήλιου το καρβέλι,
ένα τσαμπί σταφύλι από τ' αμπέλι
*και δίχως πια του φόβου το τριβέλι**
μπροστά θα προχωράμε στη ζωή.

Άκουσε ολόκληρο το ποίημα ***«Εμείς που μείναμε»*** μελοποιημένο από το **Σταύρο Ξαρχάκο.** Τραγουδά η **Βίκυ Μοσχολιού** και χορωδία.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα μιλήσαμε για το **ρόλο που έπαιξε η μουσική** στον αγώνα των Ελλήνων **το 1940** και μάθαμε τραγούδια γι' αυτή την **ιστορική επέτειο**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ελευθερία, αγώνας, πόλεμος 1940, τραγούδι, αντίσταση, τέχνη

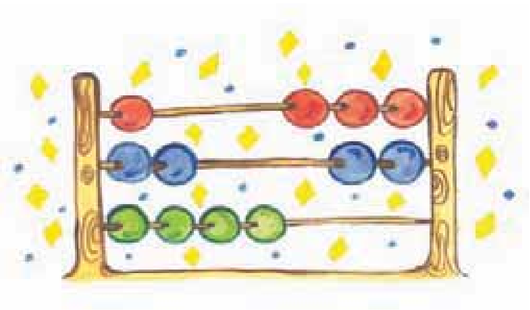

Θα έχεις, ίσως, ακούσει ότι η μουσική έχει σχέση με τα Μαθηματικά. Μαθαίνοντας, για παράδειγμα, τις «αξίες», δηλαδή τις διάρκειες των μουσικών φθόγγων, εξασκείς παράλληλα και τη μαθηματική σου σκέψη. Στο σημερινό μάθημα, λοιπόν, θα ασχοληθούμε με τα ... Μαθηματικά μ' έναν ευχάριστο και «ρυθμικό» τρόπο.

Οι αξίες των φθογγόσημων

Τα **φθογγόσημα** είναι σύμβολα με τα οποία παριστάνουμε τους μουσικούς φθόγγους. Αν τοποθετήσουμε τα φθογγόσημα σ' έναν πίνακα αρχίζοντας από το **ολόκληρο,** που διαρκεί 4 χτύπους ή «χρόνους», δηλαδή 4 τέταρτα (♩), θα έχουμε τις ακόλουθες υποδιαιρέσεις και τα **αντίστοιχα ρυθμικά ονόματα:**

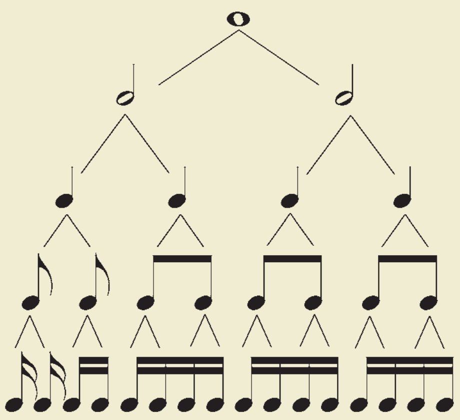

ΟΛΟΚΛΗΡΟ	**τά-**	**α-**	**α-**	**α**
2 ΜΙΣΑ	**τά-**	**α**	**τά-**	**α**
4 ΤΕΤΑΡΤΑ	**τα**	**τα**	**τα**	**τα**
8 ΟΓΔΟΑ	**τί - τι**	**τί - τι**	**τί - τι**	**τί - τι**
16 ΔΕΚΑΤΑ-ΕΚΤΑ	**τίριτιρι**	**τίριτιρι**	**τίριτιρι**	**τίριτιρι**

Όταν χτυπάς το χέρι σου στο θρανίο στο ρυθμό ενός **εμβατηρίου*, «μετράς» τέταρτα. Κάθε τέταρτο** (♩) αντιστοιχεί σ' **ένα χτύπο, «βήμα»** ή **«χρόνο».** Όταν κάνεις παρέλαση, **κάθε βήμα** που κάνεις αντιπροσωπεύει **ένα τέταρτο**.

Στη μουσική δε «μετράμε» μόνο τις διάρκειες των ήχων, αλλά και τις σιωπές, δηλαδή τις **παύσεις:**

Παύση Ολοκλήρου (διαρκεί 4 χρόνους / χτύπους)

Παύση Μισού (διαρκεί 2 χρόνους / χτύπους)

Παύση Τετάρτου (διαρκεί 1 χρόνο / χτύπο)

Παύση Ογδόου (διαρκεί 1/2 του χρόνου / χτύπου)

Παύση Δεκάτου – έκτου (διαρκεί 1/4 του χρόνου / χτύπου)

Τα Μαθηματικά... της μουσικής!

Δοκίμασε να «απαγγείλεις» τα ρυθμικά ονόματα των φθογγόσημων κάνοντας βήματα επιτόπου (κάθε βήμα = 1 τέταρτο). Τι συμβαίνει όσο προχωράς προς το κάτω μέρος του πίνακα;

Μπορείς να αποδώσεις τον πίνακα υποδιαιρέσεων των αξιών με κλάσματα ή με σχήματα;

Ένας χρόνος (χτύπος), λοιπόν, μπορεί να περιέχει ένα τέταρτο ή συνδυασμούς από μικρότερες αξίες ή παύσεις π.χ.:

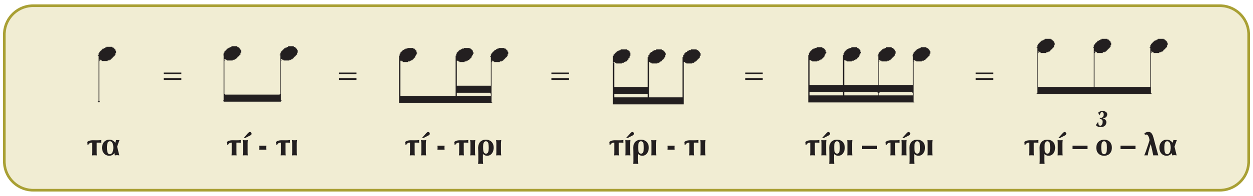

Ο τελευταίος από τους συνδυασμούς αξιών που βλέπεις 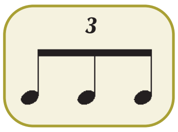 ονομάζεται **τρίηχο**.

Παρεστιγμένος φθόγγος

Μπορούμε να παρατείνουμε τη διάρκεια ενός μουσικού φθόγγου βάζοντας δεξιά από το φθογγόσημό του μία τελεία. Το φθογγόσημο τότε ονομάζεται **παρεστιγμένο** και δείχνει ότι ο φθόγγος **διαρκεί μισή φορά περισσότερο από το κανονικό.**

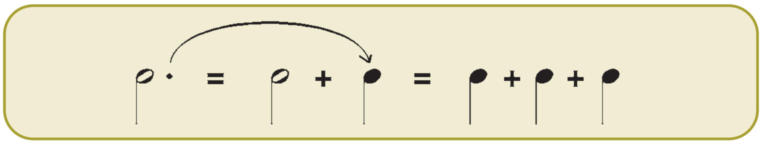

Με βάση το προηγούμενο παράδειγμα μπορείς να βρεις τις αντιστοιχίες;

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σήμερα μιλήσαμε για τη **διάρκεια** των **μουσικών φθόγγων** και των **παύσεων**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **αξία, διάρκεια, παύση, φθογγόσημα**

Τα φθογγόσημα στο πεντάγραμμο

Όπως γνωρίζεις, στο ευρωπαϊκό «μουσικό αλφάβητο», που χρησιμοποιείται διεθνώς, οι **μουσικοί φθόγγοι (νότες)** έχουν 7 ονόματα**: ΝΤΟ, ΡΕ, ΜΙ, ΦΑ, ΣΟΛ, ΛΑ, ΣΙ**. Οι φθόγγοι παριστάνονται με τα **φθογγόσημα** πάνω σ' ένα σύστημα 5 παράλληλων γραμμών, το **πεντάγραμμο**.

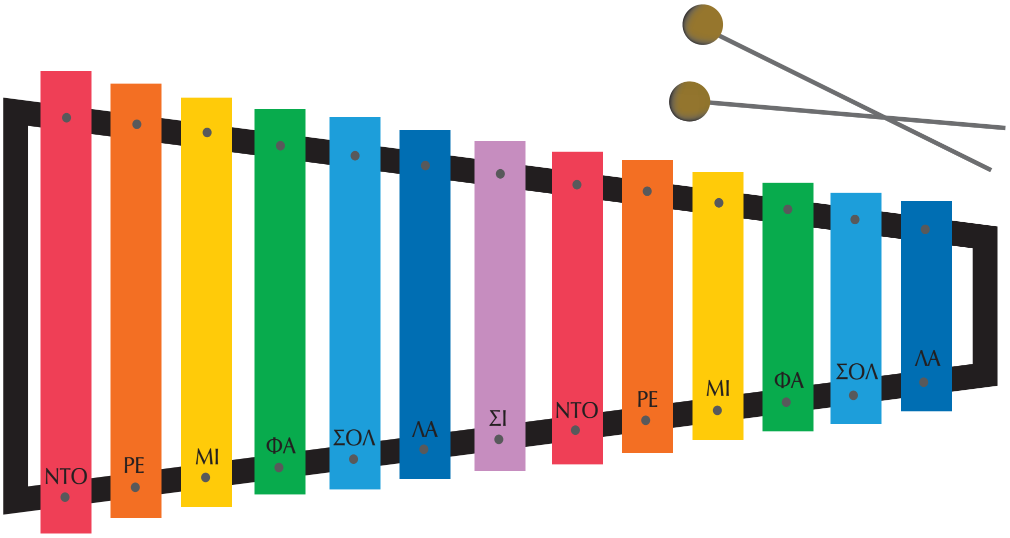

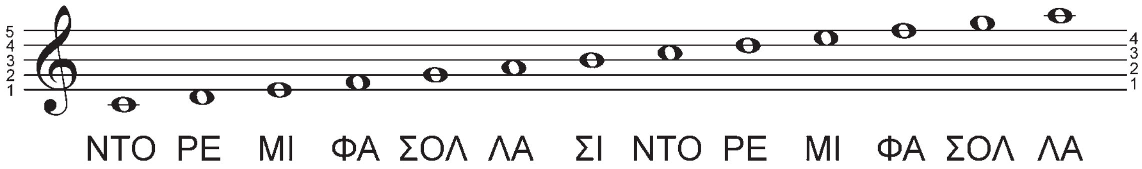

Τα φθογγόσημα γράφονται στις **γραμμές** και στα **διαστήματα** του πενταγράμμου. Η αρίθμηση των γραμμών (1 - 5) και των διαστημάτων (1 – 4) γίνεται από **κάτω** προς τα **πάνω**.

Η **θέση** του κάθε φθογγόσημου στο πεντάγραμμο δείχνει το **ύψος** του μουσικού φθόγγου και το **σχήμα** δείχνει τη **διάρκειά** του.

Μικρές **βοηθητικές γραμμές,** που προεκτείνουν το **πεντάγραμμο,** μας δίνουν τη δυνατότητα να γράψουμε κι άλλες νότες, **πάνω** ή **κάτω** απ' αυτό.

Το σύμβολο που βλέπεις στην αρχή του πενταγράμμου ονομάζεται **κλειδί του Σολ** και μας υποδεικνύει ότι στη **δεύτερη γραμμή** του πενταγράμμου γράφεται η νότα **ΣΟΛ**.

Παίξε στο μεταλλόφωνο και τραγούδησε τις νότες κατά σειρά ύψους (από τη χαμηλότερη στην ψηλότερη κι αντίστροφα) και, στη συνέχεια, με τυχαία σειρά.

Το μουσικό αλφάβητο

Η δίεση και η ύφεση

Για να καταγράψουμε τους μουσικούς ήχους με ακρίβεια, χρησιμοποιούμε κι άλλα βοηθητικά σύμβολα. Παρατήρησε τα παραδείγματα που ακολουθούν.

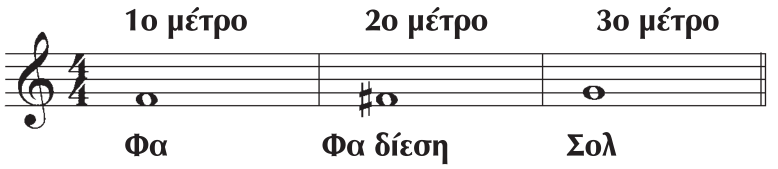

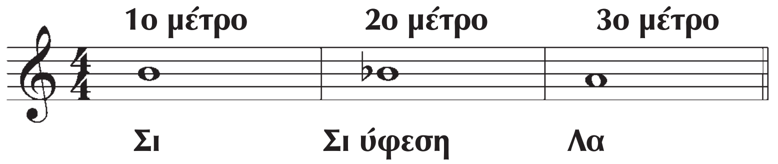

Στο πρώτο παράδειγμα βλέπεις πριν το φθογγόσημο ΦΑ, το **σύμβολο δίεση ♯,** με το οποίο αποτυπώνουμε στο πεντάγραμμο ένα μουσικό φθόγγο **λίγο πιο ψηλό** από το **ΦΑ.** Ο φθόγγος αυτός ονομάζεται **ΦΑ δίεση** και βρίσκεται ανάμεσα στο ΦΑ και στο ΣΟΛ.

Στο δεύτερο παράδειγμα βλέπεις πριν το φθογγόσημο ΣΙ, το σύμβολο ύφεση ♭ με το οποίο αποτυπώνουμε στο πεντάγραμμο ένα μουσικό φθόγγο **λίγο πιο χαμηλό** από το **ΣΙ.** Ο φθόγγος αυτός ονομάζεται **ΣΙ ύφεση** και βρίσκεται ανάμεσα στο ΣΙ και στο ΛΑ.

Το μέτρο και η διαστολή

Οι κάθετες γραμμές πάνω στο πεντάγραμμο ονομάζονται **διαστολές** και χρησιμοποιούνται για να χωρίζουν το μουσικό κείμενο σε μικρότερα μέρη, τα **μέτρα**. Για να σημειώσουμε το τέλος ενός μουσικού κειμένου χρησιμοποιούμε **διπλή διαστολή**.

Ο αριθμός και το είδος των χρόνων που περιέχουν τα μέτρα δηλώνεται με μία **αριθμητική ένδειξη** στην αρχή του πενταγράμμου, π.χ.:

4 Κάθε μέτρο περιλαμβάνει **τέσσερις χρόνους** (βήματα, χτύπους).

4 Κάθε χρόνος διαρκεί ένα **τέταρτο (♩).**

Η ένδειξη $\frac{4}{4}$ συμβολίζεται και με το λατινικό γράμμα **C** .

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα μιλήσαμε για τα **φθογγόσημα**, το **πεντάγραμμο,** την **ύφεση**, τη **δίεση** και για άλλα **σύμβολα** που χρησιμοποιούμε στην **ευρωπαϊκή μουσική**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: πεντάγραμμο, φθογγόσημο, δίεση, ύφεση, μέτρο

Όπως γνωρίζεις, ο τρόπος με τον οποίο **οργανώνονται** και **συνδυάζονται** οι μουσικές ιδέες σε μια σύνθεση ονομάζεται **Μορφή.**

Διμερής μορφή

Ένα μουσικό έργο έχει **διμερή μορφή** όταν υπάρχουν δύο διαφορετικά μέρη **Α** και **Β**. Συμβολίζεται με το σχήμα: **Α Β**. Σ' ένα μουσικό έργο μπορεί να έχουμε διαδοχικές επαναλήψεις του σχήματος, π.χ. ΑΒ ΑΒ ΑΒ... κοκ.

Τριμερής μορφή

Ένα μουσικό έργο έχει **τριμερή μορφή** όταν υπάρχουν δύο διαφορετικά μέρη **Α** και **Β** και ακολουθεί ξανά το πρώτο μέρος **Α.** Συμβολίζεται με το σχήμα: **Α Β Α**. Σ' ένα μουσικό έργο μπορεί να έχουμε διαδοχικές επαναλήψεις του σχήματος, π.χ. ΑΒΑ ΑΒΑ ΑΒΑ... κ.ο.κ.

Μορφή ρόντο

Ένα μουσικό έργο έχει τη **μορφή ρόντο** όταν υπάρχουν τρία ή περισσότερο διαφορετικά μέρη **Α, Β, Γ, Δ** κ.ο.κ. και το πρώτο μέρος **Α** επαναλαμβάνεται σταθερά έπειτα από κάθε διαφορετικό μέρος. Συμβολίζεται με το σχήμα: **Α Β Α Γ Α Δ Α...** κ.ο.κ.

Άκουσε προσεκτικά τρεις μουσικές συνθέσεις και γράψε: α) τη σειρά εμφάνισης των διαφορετικών μερών β) τη μορφή των έργων.

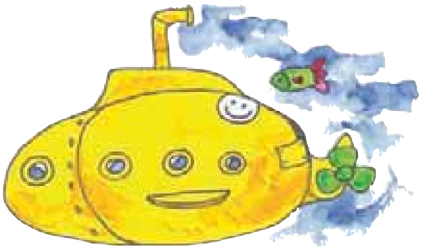

1. Το τραγούδι «***Γέλοου Σαμπμαρίν***» (***"Yellow Submarine"*** – «***Κίτρινο Υποβρύχιο***») του ποπ* συγκροτήματος **Δε Μπιτλς** **(The Beatles).**

α) .... β) **μορφή** ....

2. Το τραγούδι «***Βανιτά ντι βανιτά***» (***"Vanita di vanita"*** – «***Ματαιότης ματαιοτήτων***»)* του σύγχρονου Ιταλού τραγουδοποιού **Άντζελο Μπραντουάρντι (Angelo Branduardi).**

α) .... β) **μορφή** ....

3. Το «***Κονσέρτο***» του συνθέτη **Μάνου Χατζιδάκι**.

α) .... β) **μορφή** ....

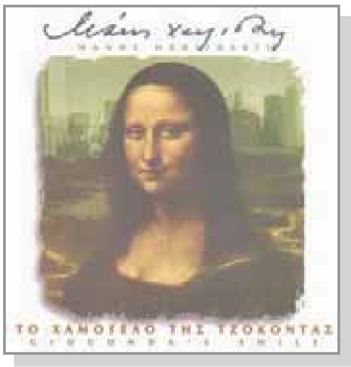

Εξώφυλλο του δίσκου
που περιλαμβάνει το «Κονσέρτο»

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα διακρίναμε τη **διμερή μορφή,** την **τριμερή μορφή** και τη **μορφή ρόντο** σε σύγχρονες μουσικές δημιουργίες από την Αγγλία, την Ιταλία και την Ελλάδα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **διμερής μορφή, τριμερής μορφή, ρόντο μορφή**

Η πατρίδα τραγουδάει (17η Νοεμβρίου) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η εξέγερση των φοιτητών το Νοέμβριο του 1973, σήμανε την αρχή για την επάνοδο της δημοκρατίας στην πατρίδα μας έπειτα από επτά χρόνια δικτατορίας. Διψασμένοι για ελευθερία και δικαιοσύνη, οι φοιτητές, με τη φωνή και τα τραγούδια τους, κατόρθωσαν μέσα σε τρεις μέρες να ξεσηκώσουν τον ελληνικό λαό.

14

Τετάρτη, 14 Νοεμβρίου 1973

Φοιτητές συγκεντρώνονται στο χώρο του Πολυτεχνείου φωνάζοντας συνθήματα κατά της δικτατορίας. Μέσα στο κτίριο γίνονται γενικές συνελεύσεις των φοιτητικών συλλόγων. Παρά τα αυστηρά μέτρα αστυνόμευσης, οι φοιτητές κλείνονται στο Πολυτεχνείο.

15

Πέμπτη, 15 Νοεμβρίου 1973

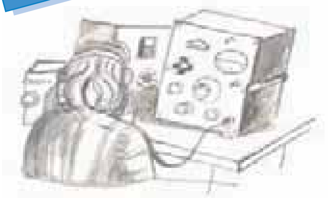

Οι φοιτητές φτιάχνουν ραδιοφωνικό σταθμό και στέλνουν μήνυμα ελευθερίας:

«Εδώ Πολυτεχνείο! Εδώ Πολυτεχνείο!... Σας μιλάει ο ελεύθερος ραδιοφωνικός σταθμός των ελεύθερων αγωνιζόμενων φοιτητών, των ελεύθερων αγωνιζόμενων Ελλήνων. Ζήτω η εθνική ανεξαρτησία, ζήτω ο ελληνικός λαός....».

Από τους συγκεντρωμένους ακούγεται το σύνθημα: *«Λαέ, λαέ, ή τώρα ή ποτέ»*. Το ριζίτικο* τραγούδι «***Πότε θα κάνει ξαστεριά***» γίνεται σύμβολο αντίστασης κατά της δικτατορίας.

Άκουσε το **Νίκο Ξυλούρη** να ερμηνεύει το τραγούδι. Διακρίνεις τον ήχο ενός μουσικού οργάνου από την Κρήτη;

Στα χείλια όλων βρίσκονται στίχοι του ποιητή **Οδυσσέα Ελύτη** που έχουν μελοποιηθεί από το **Μίκη Θεοδωράκη**: *«**Ένα το χελιδόνι,** κι η άνοιξη ακριβή. Για να γυρίσει ο ήλιος θέλει δουλειά πολλή. Θέλει νεκροί χιλιάδες να 'ναι στους τροχούς. Θέλει κι οι ζωντανοί να δίνουν το αίμα τους...».* Μελοποιημένα ποιήματα του **Γιάννη Ρίτσου** συγκινούν κι εμψυχώνουν τον κόσμο.

Τραγούδησε κι εσύ, μαζί με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σου, ένα μελοποιημένο απόσπασμα από το ποίημα «***Ρωμιοσύνη***» του **Γιάννη Ρίτσου.** Τη μουσική έχει γράψει ο **Μίκης Θεοδωράκης**.

16

Παρασκευή, 16 Νοεμβρίου 1973

Η Αθήνα έχει ξεσηκωθεί. Άνθρωποι κάθε ηλικίας συγκεντρώνονται έξω από το Πολυτεχνείο τραγουδώντας και διαδηλώνοντας κατά της δικτατορίας. Φέρνουν φαγητό, φάρμακα, ρούχα κι ενθαρρύνουν τους φοιτητές με λόγια συμπαράστασης και με συνθήματα. Οι φοιτητές επαναλαμβάνουν ρυθμικά: *«Ψωμί – Παιδεία – Ελευθερία».*

Ψηλά, στην πύλη της οδού Πατησίων, κυματίζει η ελληνική σημαία υπό τον ήχο τραγουδιών που έχουν απαγορευθεί από τη δικτατορία. Ένα από αυτά είναι και «***Ο Λεβέντης***» σε ποίηση του **Νότη Περγιάλη** και μουσική του **Μίκη Θεοδωράκη**.

Η πατρίδα τραγουδάει (17η Νοεμβρίου)

Άκουσε το τραγούδι **«Ο Λεβέντης»** από τη **Μαρία Δημητριάδη**.

Το απόγευμα, οι δικτάτορες αποφασίζουν να απομακρύνουν τον κόσμο που έχει συγκεντρωθεί γύρω από το Πολυτεχνείο. Γίνονται οι πρώτες συγκρούσεις.... Όσο προχωρά το βράδυ, τα πράγματα δυσκολεύουν. Ο σταθμός εκπέμπει συνεχώς:

«Ελληνικέ λαέ, το Πολυτεχνείο θα μείνει το προπύργιο και η εστία του αγώνα...Κάτω η δικτατορία. Ζήτω η δημοκρατία...Αγωνιζόμαστε για μια καλύτερη και ελεύθερη Ελλάδα. Να καθορίζουμε μόνοι μας τις τύχες του λαού μας. Αγωνιζόμαστε για τη λευτεριά αυτού του τόπου...».

Αργά το βράδυ, οι φοιτητές πληροφορούνται ότι μεγάλα τεθωρακισμένα άρματα κατευθύνονται προς το κέντρο της Αθήνας. Δε χάνουν το θάρρος τους. Σχηματίζουν το σήμα της νίκης με τα δάχτυλά τους. Δεν υποχωρούν!

17 **Σάββατο, 17 Νοεμβρίου 1973, χαράματα**

Τα τεθωρακισμένα παρατάσσονται μπροστά στην κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου. Οι φοιτητές σκαρφαλωμένοι πάνω στη μεγάλη σιδερένια πόρτα τυλίγονται με την ελληνική σημαία και τραγουδούν τον **Εθνικό Ύμνο**.

«Είμαστε άοπλοι... Είμαστε άοπλοι!....» επαναλαμβάνει ο εκφωνητής του ραδιοσταθμού με δραματική ένταση. *«...Σε γνωρίζω από την κόψη του σπαθιού την τρομερή, σε γνωρίζω από την όψη που με βία μετράει τη γη...».*

Όλη η Ελλάδα κρέμεται από τα χείλια του. Η αγωνία κορυφώνεται ....

Στις 3.00 η ώρα, περίπου, τα χαράματα, η πύλη του Πολυτεχνείου υποχωρεί κάτω από το βάρος ενός μεγάλου τεθωρακισμένου άρματος....

Η αναμετάδοση σταματά...

Ο αγώνας των φοιτητών θα περάσει στη νεότερη ιστορία της Ελλάδας ως μια από τις πιο φωτεινές στιγμές της.

Ας τραγουδήσουμε μαζί με τη **Μαρία Φαραντούρη** τους στίχους του ποιητή **Γιώργου Σεφέρη** *«**Λίγο ακόμα**, να σηκωθούμε λίγο ψηλότερα»* σε μουσική του **Μίκη Θεοδωράκη**.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σήμερα μιλήσαμε για τον **εμψυχωτικό ρόλο** που έπαιξε **η μουσική** στην **εξέγερση του Πολυτεχνείου.**

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Πολυτεχνείο, τραγούδι, φοιτητές, ελευθερία

Θα έχεις παρατηρήσει ότι συχνά, όταν ακούμε μουσική, κινούμε ρυθμικά το σώμα μας. Αυτό συμβαίνει γιατί νιώθουμε τους σταθερούς **χτύπους** της μουσικής.

Φαντάσου το ρυθμό σαν το χτύπο της καρδιάς. Όταν παίζουμε μουσική ή τραγουδάμε, πρέπει να ακολουθούμε το **ρυθμό**.

Οι μαθητές με τα τουμπελέκια «κρατούν» το ρυθμό

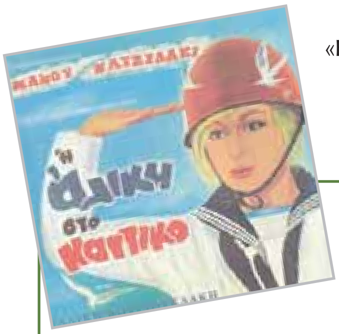

Εξώφυλλο δίσκου
«Η Αλίκη στο ναυτικό»

Μέτρο δύο τετάρτων ($\frac{2}{4}$)

Άκουσε το **εμβατήριο*** με το οποίο ξεκινά η κινηματογραφική ταινία του **Αλέκου Σακελλάριου «*Η Αλίκη στο ναυτικό*».** Τη μουσική της ταινίας έγραψε ο **Μάνος Χατζιδάκις.**

Χτύπησε παλαμάκια στο ρυθμό της μουσικής μετρώντας από μέσα σου ***«εν - δυο, εν - δυο»*** κ.ο.κ. Το σχήμα που βλέπεις απεικονίζει τους χτύπους. Ο πρώτος χτύπος (σκούρο χρώμα) τονίζεται, ενώ ο δεύτερος (άσπρο χρώμα) δεν τονίζεται.

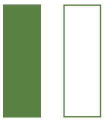

Για να καταλάβεις το παραπάνω σχήμα σε σχέση με το ρυθμό, φαντάσου ότι είσαι σε μια αμμουδιά και «κάνεις» παρέλαση με τη μουσική ενός εμβατηρίου. Αν κοιτάξεις τα ίχνη που αφήνεις πίσω σου στην άμμο, θα παρατηρήσεις ότι το αποτύπωμα του πρώτου από τα δύο βήματα είναι πάντα πιο έντονο.

Στο εμβατήριο, λοιπόν, οι χτύποι τονίζονται σταθερά **ανά δύο.** Δες πώς γράφουμε αυτό το ρυθμό:

Κάθε χτύπος διαρκεί ένα **τέταρτο**. Η αριθμητική ένδειξη $\frac{2}{4}$ μας δείχνει ότι σε κάθε μέτρο οι νότες διαρκούν συνολικά **δύο τέταρτα.** Η **πρώτη** νότα στην αρχή κάθε μέτρου είναι **τονισμένη.**

Όταν ένα μουσικό έργο έχει αυτό το ρυθμό, λέμε ότι το **μέτρο** του είναι **δύο τέταρτα.**

Ας «κρατήσουμε» το ρυθμό! (1)

Μέτρο τριών τετάρτων ($\frac{3}{4}$)

Άκουσε το κομμάτι «***Το βαλς* του γάμου***» της **Ελένης Καραΐνδρου** από την κινηματογραφική ταινία «***Ο Μελισσοκόμος***» του **Θόδωρου Αγγελόπουλου.**

Χτύπησε παλαμάκια στο ρυθμό του μετρώντας από μέσα σου: ***«εν δυο-τρία»***, ***«εν-δυο-τρία»*** κ.ο.κ. Τόνιζε περισσότερο τον πρώτο χτύπο (σκούρο χρώμα).

Στο βαλς οι χτύποι τονίζονται σταθερά **ανά τρεις.** Δες πώς γράφεται αυτός ο ρυθμός:

Κάθε χτύπος διαρκεί ένα **τέταρτο**. Η αριθμητική ένδειξη $\frac{3}{4}$ μας δείχνει ότι σε κάθε μέτρο οι νότες διαρκούν συνολικά **τρία τέταρτα.** Η **πρώτη** νότα στην αρχή κάθε μέτρου είναι **τονισμένη.**

Όταν ένα μουσικό έργο έχει αυτό το ρυθμό, λέμε ότι το **μέτρο** του είναι **τρία τέταρτα.**

Μέτρο τεσσάρων τετάρτων ($\frac{4}{4}$)

Ο Στήβι Γουόντερ

Άκουσε το τραγούδι «***Σερ* Ντιουκ***» ***(“Sir Duke”)*** του **Στήβι Γουόντερ (Stevie Wonder).**

Χτύπησε παλαμάκια στο ρυθμό του μετρώντας από μέσα σου: ***«εν-δυο-τρία-τέσσερα»***, ***«εν-δυο-τρία-τέσσερα»***, κ.ο.κ. Τόνιζε περισσότερο τον πρώτο χτύπο (σκούρο χρώμα). Ο τρίτος χτύπος τονίζεται επίσης, αλλά λιγότερο από τον πρώτο.

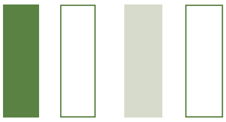

Οι χτύποι τονίζονται σταθερά **ανά τέσσερις.** Δες πώς γράφεται αυτός ο ρυθμός:

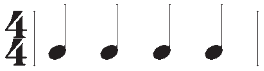

Κάθε χτύπος διαρκεί ένα **τέταρτο**. Η αριθμητική ένδειξη $\frac{4}{4}$ μας δείχνει ότι σε κάθε μέτρο οι νότες διαρκούν συνολικά **τέσσερα τέταρτα.** Η **πρώτη** νότα στην αρχή κάθε μέτρου είναι **τονισμένη.**

Όταν ένα μουσικό έργο έχει αυτό το ρυθμό, λέμε ότι το **μέτρο** του είναι **τέσσερα τέταρτα.**

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σήμερα, μάθαμε να «κρατάμε» το ρυθμό της μουσικής με **παλαμάκια**. Μάθαμε ακόμη το **μέτρο δύο τετάρτων,** το **μέτρο τριών τετάρτων** και το **μέτρο τεσσάρων τετάρτων.**

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ρυθμός, μέτρο δύο τετάρτων, μέτρο τριών τετάρτων, μέτρο τεσσάρων τετάρτων

Κάθε χρόνο, νέοι μουσικοί από την Ελλάδα και από άλλες χώρες της Ευρώπης συναντιούνται για να παίξουν μαζί στην **Ορχήστρα Νέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**.

Οι νέοι αυτοί μπορεί να μιλούν **διαφορετικές γλώσσες**, **επικοινωνούν**, όμως, παίζοντας **μουσική**.

Οι περιοδείες σε ολόκληρη την Ευρώπη, οι εμφανίσεις και οι ηχογραφήσεις στις μεγαλύτερες αίθουσες συναυλιών, αλλά κυρίως η **συνεργασία** και η **φιλία** που αναπτύσσεται μεταξύ τους είναι μια εμπειρία μοναδική....

Φωτογραφία: Χάρης Ακριβιάδης

Η Ορχήστρα Νέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

Ας παρακολουθήσουμε από κοντά μια πρόβα της Ορχήστρας Νέων. Οι μουσικοί έχουν καθίσει στις θέσεις τους και περιμένουν το **μαέστρο***.

Τα όργανα, όπως φαίνεται και στο σχεδιάγραμμα, είναι χωρισμένα σε μεγάλες ομάδες ανάλογα με το υλικό τους και με τον τρόπο που παίζονται.

Τη «ραχοκοκαλιά» της ορχήστρας αποτελούν τα ***έγχορδα που παίζονται με δοξάρι,**** κατά σειρά μεγέθους: το **βιολί**, η **βιόλα**, το **βιολοντσέλο** και το **κοντραμπάσο**.

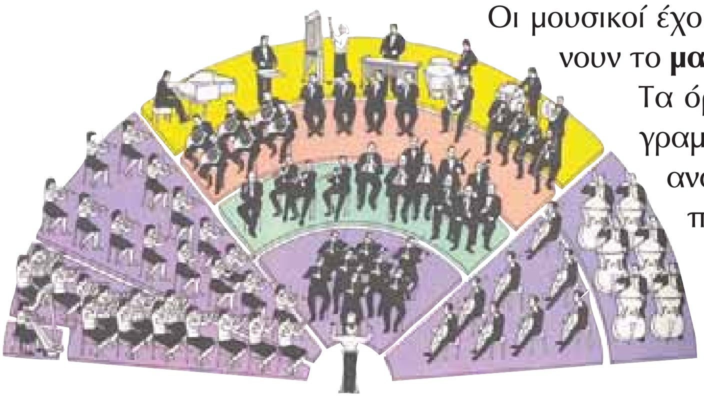

Σχεδιάγραμμα με τις θέσεις των οργάνων στην ορχήστρα

Κοντραμπάσο

Άκουσε τα **έγχορδα με δοξάρι** να παίζουν. Με ποιο τρόπο το μέγεθος ενός οργάνου επηρεάζει τον ήχο του;

Βιόλα

Έγχορδο όργανο είναι και η **άρπα,** παίζεται όμως με τα **δάχτυλα** και όχι με δοξάρι. Άκουσε τον ήχο της.

Άρπα

Πρόβα Συμφωνικής Ορχήστρας

Όμποε

Ο μαέστρος κάνει νόημα να παίξει το όμποε για να κουρδιστούν τα όργανα της ορχήστρας. Το **όμποε** είναι ένα πνευστό όργανο φτιαγμένο από ξύλο**.** Τα ***ξύλινα πνευστά*** τοποθετούνται πίσω από τα έγχορδα. Στην ομάδα αυτή ανήκουν το **φλάουτο**, το **πίκολο**, το **κλαρινέτο**, το **μπάσο κλαρινέτο**, το **αγγλικό κόρνο**, το **φαγκότο** και το **κόντραφαγκότο**.

Φλάουτο

Κλαρινέτο

Άκουσε τα ξύλινα πνευστά να παίζουν.

Οι μουσικοί περιμένουν το σήμα του μαέστρου για να αρχίσουν. Ο μαέστρος στέκεται μια στιγμή κι αμέσως μετά διαγράφει ένα μικρό κύκλο στον αέρα με την μπαγκέτα* του. Τα όργανα αρχίζουν να παίζουν. Οι μελωδίες διαδέχονται η μία την άλλη. Όπου το θεωρεί απαραίτητο, ο μαέστρος σταματάει τη ροή της μουσικής και δίνει οδηγίες στους μουσικούς:

– Τα βιολοντσέλα να μπουν πιο δυναμικά εδώ...

– Τα κόρνα λιγότερο δυνατά...

Ο μαέστρος Βλαδιμίρ Ασκενάζι σε ώρα πρόβας

Κόρνο

Το **κόρνο** είναι ένα πνευστό όργανο φτιαγμένο από μέταλλο, γι' αυτό κατατάσσεται στα ***χάλκινα πνευστά***. Η **τρομπέτα,** το **τρομπόνι** και η **τούμπα** είναι επίσης χάλκινα πνευστά. Τα όργανα αυτά τοποθετούνται πίσω από τα ξύλινα πνευστά.

Άκουσε τα χάλκινα πνευστά να παίζουν.

Τα τύμπανα κάνουν μια εντυπωσιακή και δυναμική είσοδο. Τα **συμφωνικά τύμπανα,** η **γκρανκάσα,** τα **πιάτα,** το **τρίγωνο,** οι **καμπάνες**, το **βιμπράφωνο** και το **ξυλόφωνο** είναι ***κρουστά*** όργανα της ορχήστρας. Ορισμένα από αυτά, όπως το τύμπανο, έχουν τεντωμένο δέρμα ενώ άλλα, όπως το τρίγωνο και τα πιάτα, παράγουν ήχο με το ίδιο το υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένα. Στην ορχήστρα τα κρουστά τοποθετούνται πίσω από τα χάλκινα πνευστά.

Συμφωνικά τύμπανα

Άκουσε τα κρουστά να παίζουν.

Κύμβαλα (πιάτα)

Κάθε όργανο έχει συγκεκριμένη θέση στην ορχήστρα. Μπορείς να καταλάβεις γιατί;

Πρόβα Συμφωνικής Ορχήστρας

Η μεγάλη στιγμή έφτασε! Η Ορχήστρα Νέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα δώσει συναυλία στο **Μέγαρο Μουσικής Αθηνών**. Εδώ, βρίσκονται τέσσερις από τις πιο **σύγχρονες αίθουσες συναυλιών** της Ευρώπης: η **Αίθουσα «Φίλων της Μουσικής»,** η **Αίθουσα «Δημήτρης Μητρόπουλος»**, η **Αίθουσα «Αλεξάνδρα Τριάντη»** και η **Αίθουσα «Νίκος Σκαλκώτας».**

Οι μουσικοί ανεβαίνουν στη σκηνή της **Αίθουσας «Φίλων της Μουσικής»**. Όλα είναι μελετημένα κατάλληλα, ώστε ο ήχος των οργάνων να ακούγεται καθαρά και με κάθε λεπτομέρεια. Στοιχεία της ξύλινης οροφής, η σκηνή και τα θεωρεία μπορούν να μετακινούνται ώστε να ενισχύουν ορισμένους ήχους και να τους κατευθύνουν προς τους ακροατές ή να απορροφούν άλλους. Έτσι, το ηχητικό αποτέλεσμα έχει άριστη ποιότητα.

Φωτογραφία: Αφοί Αναγνωστόπουλοι

Μέγαρο Μουσικής Αθηνών: Αίθουσα «Φίλων της Μουσικής»
Συναυλία της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών

Οι ακροατές υποδέχονται το μαέστρο με ένα θερμό χειροκρότημα. Γίνεται απόλυτη ησυχία κι αμέσως μετά αρχίζει η συναυλία και μαζί της ένα ακόμα μαγικό ταξίδι στον **κόσμο της Μουσικής**!

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σήμερα γνωρίσαμε την **Ορχήστρα Νέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,** καθώς και τις **ομάδες των οργάνων** που αποτελούν μια **Συμφωνική Ορχήστρα.**

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Συμφωνική Ορχήστρα, έγχορδα, πνευστά, κρουστά, μαέστρος, μουσικοί, αίθουσα συναυλιών

Όπως η γραμμή αποτελεί την πρώτη ύλη για τη δημιουργία ενός σχεδίου, έτσι και το **διάστημα**, δηλαδή η **«ηχητική απόσταση»** ανάμεσα σε δύο νότες, αποτελεί την πρώτη ύλη μιας μουσικής δημιουργίας.

Προσπάθησε να «αποδώσεις» τα σχήματα που ακολουθούν παίζοντας στο μεταλλόφωνο ή στο ξυλόφωνο:

- Νότες που βρίσκονται δίπλα - δίπλα:

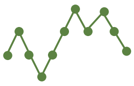

- Νότες που απέχουν:

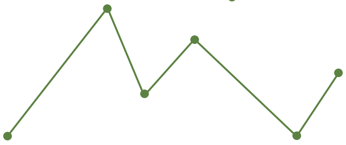

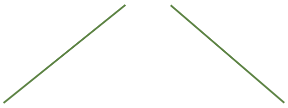

Δοκίμασε τώρα, να σύρεις γρήγορα την μπαγκέτα σου πάνω στις ράβδους. Αυτή η τεχνική εκτέλεσης ονομάζεται ***γκλισάντο*** *(glissando)*, που σημαίνει «γλιστρώντας». Για να καταλάβεις καλύτερα το **γκλισάντο**, δοκίμασε να μιμηθείς, με τη φωνή σου ή σφυρίζοντας, τον ήχο που κάνει ένα αντικείμενο που πέφτει από ψηλά, όπως στα κινούμενα σχέδια.

Ημιτόνιο – Τόνος – Τριημιτόνιο

Στο δυτικοευρωπαϊκό μουσικό σύστημα η μικρότερη «ηχητική απόσταση» ανάμεσα σε δύο μουσικούς φθόγγους ονομάζεται **ημιτόνιο**. Η αμέσως μεγαλύτερη απόσταση (ίση με δύο ημιτόνια) ονομάζεται **τόνος**. Υπάρχει επίσης και το **τριημιτόνιο** (απόσταση ίση με τρία ημιτόνια) που είναι ακόμη μεγαλύτερο. Σε άλλα μουσικά συστήματα (π.χ. στην ελληνική, την αραβική και την ινδική μουσική) οι ηχητικές αποστάσεις μπορεί να είναι πιο μικρές κι από το ημιτόνιο.

Μείζων Σκάλα – Ελάσσων Σκάλα

Κάθε μουσικός πολιτισμός επιλέγει ορισμένους ήχους, τους τοποθετεί κατά σειρά ύψους, και δημιουργεί με αυτούς **«ηχητικές σκάλες».**

Παρατήρησε την ακόλουθη διαδοχή από νότες και πρόσεξε τις ηχητικές αποστάσεις ανάμεσά τους:

Η διαδοχή αυτή, που ακολουθεί τον τύπο (**Τ – Τ – η –Τ – Τ – Τ – η**), ονομάζεται **μείζων σκάλα** (στα ιταλικά ***ματζόρε***).

Νότες... «στοιχηθείτε»!

Αν σχηματίσουμε μια σειρά αρχίζοντας από τη νότα ΛΑ, θα έχουμε τη διαδοχή:

ΛΑ ΣΙ ΝΤΟ ΡΕ ΜΙ ΦΑ ΣΟΛ ΛΑ

Τόνος ημιτόνιο Τόνος Τόνος ημιτόνιο Τόνος Τόνος

Η διαδοχή αυτή, που ακολουθεί τον τύπο (**Τ - η – Τ - Τ – η – Τ – Τ**), ονομάζεται **φυσική ε-λάσσων σκάλα** (στα ιταλικά ***μινόρε***).

Αν, αντί για ΣΟΛ , παίξουμε ΣΟΛ δίεση (ΣΟΛ ♯), θα έχουμε τη διαδοχή:

ΛΑ ΣΙ ΝΤΟ ΡΕ ΜΙ ΦΑ ΣΟΛ♯ ΛΑ

Τόνος ημιτόνιο Τόνος Τόνος ημιτόνιο Τριημιτόνιο ημιτόνιο

Η διαδοχή αυτή, που ακολουθεί τον τύπο **(Τ – η – Τ – Τ – η – Τρ –η)**, ονομάζεται **αρμονική ελάσσων σκάλα**.

Δοκίμασε κι εσύ να παίξεις στο μεταλλόφωνο:

- τη μείζονα σκάλα
- τη φυσική ελάσσονα σκάλα
- την αρμονική ελάσσονα σκάλα

Δοκίμασε τώρα να αυτοσχεδιάσεις αρχίζοντας και καταλήγοντας άλλοτε στο ΝΤΟ – μείζονα σκάλα – κι άλλοτε στο ΛΑ – ελάσσονα σκάλα. Φρόντισε να εναλλάσσονται μέρη όπου θα παίζεις:

- νότες που βρίσκονται δίπλα - δίπλα
- νότες που απέχουν
- νότες που βρίσκονται δίπλα δίπλα και παίζονται με γκλισάντο.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα μάθαμε τι είναι **διάστημα, ημιτόνιο, τόνος, τριημιτόνιο,** καθώς και τι είναι **μείζων σκάλα, φυσική ελάσσων σκάλα** και **αρμονική ελάσσων σκάλα**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: διάστημα, ημιτόνιο, τόνος, τριημιτόνιο, μείζων σκάλα, ελάσσων σκάλα

Γέννεσις

Τα **Χριστούγεννα** είναι η μεγάλη γιορτή της χριστιανοσύνης. Οι πιστοί συμμετέχουν σε εκδηλώσεις θρησκευτικής λατρείας και πηγαίνουν στην εκκλησία, όπου ψέλνεται το Απολυτίκιο των Χριστουγέννων.

Άκουσε το ***Απολυτίκιο* των Χριστουγέννων***:
«Η Γέννησίς σου Χριστέ ο Θεός ημών...»

Την παραμονή των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων, τα παιδιά πηγαίνουν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούν τα **κάλαντα**.

Κάλαντα στο χωριό

Άκουσε τα παρακάτω κάλαντα:
Βυζαντινά Χριστουγέννων *από τον* ***Πόντο***
Πρωτοχρονιάς *από τη* ***Ζάκυνθο***
Φώτων *από τους* ***Φούρνους Ικαρίας***

Βούλα Παπαϊωάννου, «Κάλαντα»

Ας κάνουμε ένα ταξίδι πίσω στο χρόνο για να δούμε πώς προετοιμάζονταν τα παιδιά ενός χωριού για τα κάλαντα...

Εβδομάδες πριν τα Χριστούγεννα, κάθε βράδυ, τις μεγάλες νύχτες του χειμώνα γύρω από το τζάκι, τα παιδιά μάθαιναν με τη βοήθεια των μεγάλων τα **κάλαντα** που θα τραγουδούσαν στις γιορτές του **Δωδεκαήμερου***.

Ματσούκες

Τα κάλαντα συνοδεύονταν από **έθιμα**, διαφορετικά από περιοχή σε περιοχή. Οι άνθρωποι τα θεωρούσαν σημαντικά γιατί περιλάμβαναν ευχές για υγεία, χαρά, τύχη και πλούτο.

Χαρακτηριστικά ήταν τα έθιμα της περιοχής των Γρεβενών και της Θράκης. Στα Γρεβενά, ετοίμαζαν τις **«ματσούκες»** που τις έφτιαχναν πελεκώντας ένα χλωρό ξύλο κρανιάς* με χοντρό «κεφάλι» στην άκρη. Το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων πήγαιναν στον παπά του χωριού για να πάρουν την ευλογία του. Έπειτα, έπαιρναν το δρόμο για τα σπίτια. Χτυπούσαν ρυθμικά κάθε πόρτα με τις «ματσούκες» και ανακάτευαν τη φωτιά στο τζάκι λέγοντας ευχές. Στη συνέχεια, τραγουδούσαν τα κάλαντα.

Να τα πούμε;

Στη Θράκη, την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, κρατούσαν φρεσκοκομμένα κλαδιά κρανιάς, τις **«σούρβες»**. Μ' αυτά χτυπούσαν τους ανθρώπους για να τους μεταδώσουν τη δύναμη και αντοχή λέγοντας:

Σούρβα σούρβα, γιρό κουρμί
γιρό κουρμί, γιρό σταυρί*
σαν ασήμι, σαν κρανιά
κι του χρον' ουλ' γιροί
ουλ' γιροί καλόκαρδοι.

Σούρβα, σούρβα, για χαρά
για σταφίδις, για παρά*,
για καρύδις, για μπαντέμια*
για ένα ξυλουκέρατου*.

Σούρβες

Σ' όλα τα μέρη, τα παιδιά που έλεγαν κάλαντα έπαιρναν και το το φιλοδώρημά τους. Την ώρα που τραγουδούσαν, η νοικοκυρά έβαζε στο καλάθι τους καρπούς, γλυκά ή νομίσματα.

Αν, πάλι, κάποιος από ιδιοτροπία ή τσιγκουνιά δεν τους άνοιγε την πόρτα, του τραγουδούσαν περιγελαστικά*:

Αφέντη μου, στην κάπα σου χίλιες χιλιάδες ψείρες
άλλες γεννούν, άλλες κλωσσούν, άλλες αυγά
μαζώνουν…

Οι μικροί καλαντιστές κρατούσαν συχνά κι ένα ομοίωμα καραβιού, ένα φαναράκι σε σχήμα εκκλησίας ή μια φάτνη μ' ένα άστρο και συνόδευαν το τραγούδι τους με **παραδοσιακά μουσικά όργανα** *(τρίγωνο, τουμπελέκι, τουμπί, τουμπανά, ντέφι, τσαμπουνάκι, μονοτσάμπουνο, ζίλια, μασιά, κ.ά.).*

Τσαμπουνάκι

Μονοτσάμπουνο

Τουμπελέκι

Ντέφι (με ζίλια)

Μασιά

Ζίλια

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα γνωρίσαμε ελληνική μουσική (βυζαντινός ύμνος, κάλαντα) που συνδέεται με την περίοδο των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων, καθώς και **παραδόσεις** κι **έθιμα** του λαού μας που συνδέονται με τη **βυζαντινή** και **δημοτική** μας **μουσική.**

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: βυζαντινός εκκλησιαστικός ύμνος, κάλαντα, έθιμα Δωδεκαήμερου, παραδοσιακά μουσικά όργανα

Συνήχηση

Ο μουσικός που βλέπεις μπορεί να παίζει ταυτόχρονα όλα τα όργανα που έχει προσαρμόσει στο σώμα του. Είναι ένας «Άνθρωπος – Ορχήστρα»! Μπορείς να φανταστείς πώς ακούγονται τα όργανα αυτά όταν συνηχούν;

Συνήχηση είναι το ταυτόχρονο άκουσμα δύο ή περισσότερων μουσικών φθόγγων.

Ορισμένες συνηχήσεις ακούγονται πιο «ταιριαστές» και μας αφήνουν ένα αίσθημα ηρεμίας και χαλάρωσης. Γι' αυτό τις ονομάζουμε **σύμφωνες.**

Άλλες συνηχήσεις, πάλι, ακούγονται κάπως «αταίριαστες» και δημιουργούν μια ένταση που πρέπει να εκτονωθεί. Γι' αυτό τις ονομάζουμε **διάφωνες**.

Η εναλλαγή διάφωνων και σύμφωνων συνηχήσεων δίνει ζωντάνια και ενδιαφέρον στη μουσική.

Σύνολο με φλογέρες

Άκουσε μια σειρά από συνηχήσεις και σημείωσε **Δ** (διάφωνη) ή **Σ** (σύμφωνη) δίπλα στους αριθμούς:

1... 2... 3... 4... 5... 6...

Μπορείς να βρεις **δύο σύμφωνες** και **δύο διάφωνες συνηχήσεις** στο μεταλλόφωνο ή στο ξυλόφωνο;
Δοκίμασε να κάνεις το ίδιο με φλογέρες, μαζί με άλλους συμμαθητές ή συμμαθήτριές σου.

Όταν ηχούν ταυτόχρονα τρεις ή περισσότερες νότες διαφορετικού ύψους, σχηματίζεται μια **συγχορδία**. Οι συγχορδίες μοιάζουν με «κολόνες» από μουσικούς ήχους, που έχουν στη βάση τους το χαμηλότερο και στην κορυφή τους τον ψηλότερο φθόγγο, π.χ.:

ΣΟΛ	**ΣΙ**	**ΛΑ**
ΜΙ	**ΦΑ**	**ΣΟΛ**
ΝΤΟ	**ΡΕ**	**ΜΙ**

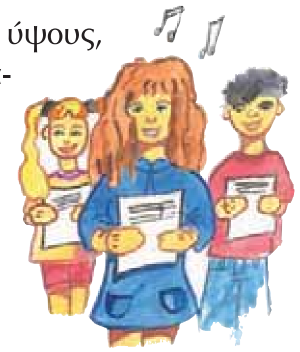

Δοκίμασε να τραγουδήσεις τη συγχορδία ΝΤΟ-ΜΙ-ΣΟΛ με τους συμμαθητές σου.

«Συνήχηση»... παρακαλώ!

Μονοφωνία – Πολυφωνία – Ομοφωνία

Οι **ανθρώπινες φωνές** και τα **μουσικά όργανα** μπορούν να συνδυάζονται μονοφωνικά, πολυφωνικά ή ομοφωνικά.

Άκουσε μερικά παραδείγματα **φωνητικής* μουσικής**:

- Στο παραδοσιακό τραγούδι από την Προποντίδα «***Καράβι- καραβάκι***» όλες οι φωνές τραγουδούν την ίδια ακριβώς μελωδία. Ο συνδυασμός αυτός ονομάζεται **μονοφωνία.**
- Στο παραδοσιακό ηπειρώτικο τραγούδι «***Δεροπολίτισα***» κάθε φωνή τραγουδάει μια ξεχωριστή μελωδία που συνηχεί και συνδυάζεται με τις υπόλοιπες. Ο συνδυασμός αυτός ονομάζεται **πολυφωνία**.
- Το τραγούδι «***Στράικ ιτ απ, Τάμπορ*»** ***(“Strike it up, Tabor” – «Ας αρχίσει το τραγούδι, Τάμπορ»)*** του **Τόμας Γουίλκς (Thomas Weelkes)** αποτελεί παράδειγμα **πολυφωνικής** φωνητικής μουσικής από τη δυτικοευρωπαϊκή μουσική παράδοση**.**

Οι ανθρώπινες φωνές μπορούν ακόμη να συνδυάζονται **ομοφωνικά**, δηλαδή να σχηματίζουν **συγχορδίες**, όπως έκανες εσύ με τους συμμαθητές σου.

Δοκιμάστε να τραγουδήσετε «πολυφωνικά» το παρακάτω τραγούδι από την Αγγλία:

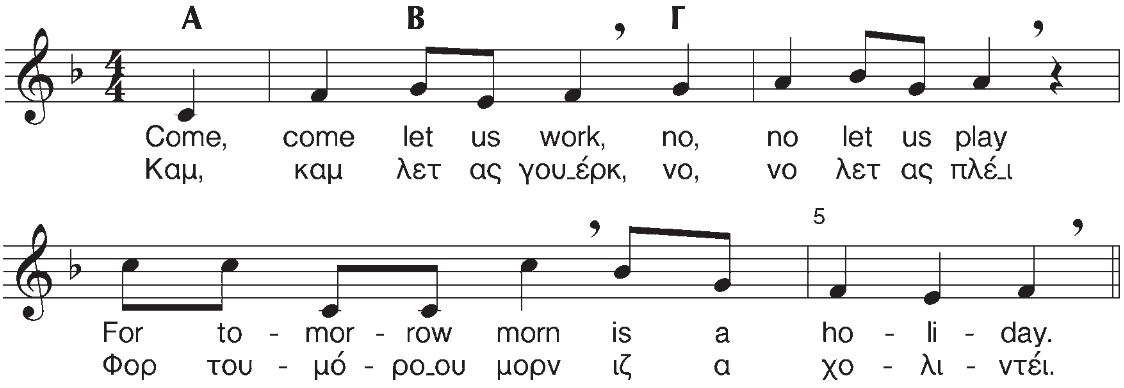

Χωριστείτε σε τρεις ομάδες. Η ομάδα Α αρχίζει να τραγουδάει πρώτη. Μόλις κάνει νόημα ο δάσκαλος, αρχίζει να τραγουδά και η ομάδα Β και μετά από λίγο ξεκινά και η ομάδα Γ. Αυτό το είδος πολυφωνικού συνδυασμού των φωνών λέγεται **κανόνας**.*

«Συνήχηση»... παρακαλώ!

Μονοφωνικά και πολυφωνικά μουσικά όργανα

Τούμπα

Όργανα όπως το φλάουτο, η φλογέρα, το όμποε, το σαξόφωνο, το τρομπόνι, η τούμπα κτλ. παράγουν τους μουσικούς φθόγγους έναν - έναν διαδοχικά, γι' αυτό ονομάζονται **μονοφωνικά** («βγάζουν» μόνο μία «φωνή» κάθε φορά).

Τρομπόνι

Κιθάρα

Άλλα όργανα, όπως το πιάνο, το ακορντεόν, η κιθάρα, η φυσαρμόνικα κτλ. μπορούν να παράγουν ταυτόχρονα δύο, τρεις ή και περισσότερους μουσικούς φθόγγους. Τα όργανα αυτά ονομάζονται **πολυφωνικά**.

Πιάνο με ουρά

Άκουσε τέσσερα μουσικά αποσπάσματα και απάντησε στις ερωτήσεις:

- Σε κάθε απόσπασμα παίζει ένα ή περισσότερα όργανα;
- Ποιος από τους συνδυασμούς είναι πιο εντυπωσιακός και γιατί;
- Αν τα όργανα ήταν άνθρωποι που συνομιλούν, τι μορφή θα είχε κάθε συνομιλία;
- Διάλεξε τη ζωγραφιά που νομίζεις ότι «ταιριάζει» με κάθε απόσπασμα και δώσε της ένα τίτλο.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σήμερα έμαθες για τη **συνήχηση,** δηλαδή το ταυτόχρονο άκουσμα δύο ή περισσότερων μουσικών ήχων, για την εντύπωση που μας δημιουργούν οι **διάφωνες** και οι **σύμφωνες** συνηχήσεις, για τη **συγχορδία**, καθώς και για διαφορετικούς τρόπους συνήχησης (**μονοφωνία, πολυφωνία, ομοφωνία**).

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **συνήχηση, διαφωνία, συμφωνία, μονοφωνία, πολυφωνία, ομοφωνία**

Παρατήρησε ένα κείμενο βυζαντινής μουσικής· είναι το «***Απολυτίκιο των Τριών Ιεραρχών***». Η γραφή που βλέπεις ονομάζεται **βυζαντινή παρασημαντική**.

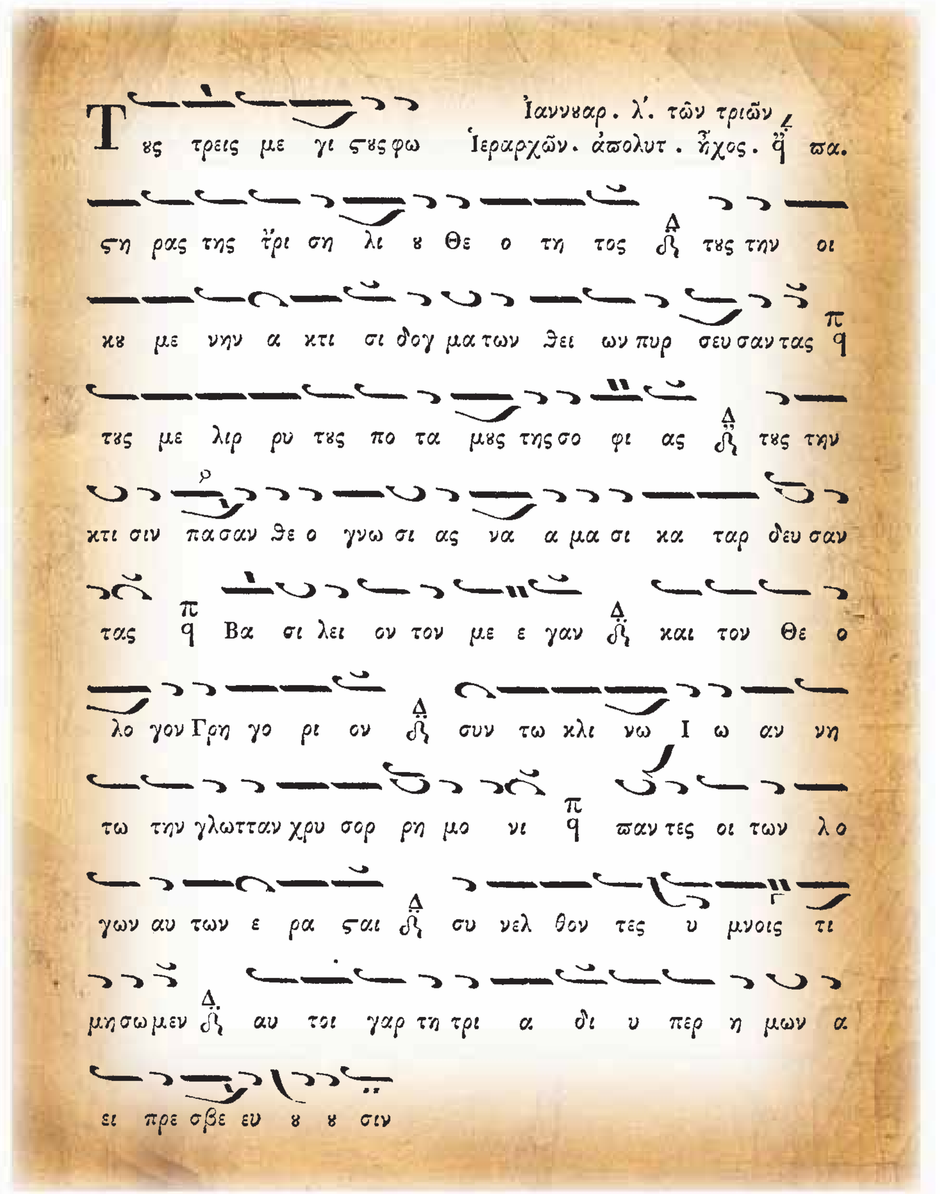

Η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική είναι **φωνητική** (δε χρησιμοποιεί μουσικά όργανα) και **μονοφωνική**. Οι μελωδίες της συνοδεύονται μ' ένα συνεχόμενο φθόγγο, το **ίσο**.

Οι φθόγγοι της βυζαντινής μουσικής **Πα, Βου, Γα, Δι, Κε, Ζω, Νη** έχουν πάρει τα ονόματά τους από τα εφτά πρώτα γράμματα του ελληνικού αλφάβητου:

Πα	Βου	Γα	Δι	Κε	Ζω	Νη
α	β	γ	δ	ε	ζ	η

Στο γραπτό κείμενο, ειδικά σύμβολα, οι **μαρτυρίες**, δείχνουν από ποιο φθόγγο ξεκινάει η μελωδία**:**

Το βυζαντινό μουσικό αλφαβητάρι

Φθόγγοι	Νη	Πα	Βου	Γα	Δι	Κε	Ζω	Νη΄
Μαρτυρίες								

Στη συνέχεια, σημάδια που ονομάζονται **χαρακτήρες ποσότητας,** καθοδηγούν τον ερμηνευτή, δείχνοντάς του **πόσο** θα ανέβει ή θα κατέβει η φωνή του ή αν θα παραμείνει στον ίδιο φθόγγο. Οι χαρακτήρες αυτοί δείχνουν, επίσης, **με ποιο τρόπο** θα κινηθεί η φωνή, ώστε να αποδώσει όλο τον πλούτο και την ποικιλία των διαστημάτων της βυζαντινής μουσικής.

Παρατήρησε ορισμένους **χαρακτήρες ποσότητας:**

΄Ισο: **Χαρακτήρας ισότητας**

Ολίγο: **Χαρακτήρας ανάβασης**

Κεντήματα : **Χαρακτήρας ανάβασης**

Πεταστή: **Χαρακτήρας ανάβασης**

Απόστροφος: **Χαρακτήρας κατάβασης**

Ειδικοί **χρονικοί χαρακτήρες** αυξάνουν ή διαιρούν τη χρονική διάρκεια. Παρατήρησε ορισμένους χρονικούς χαρακτήρες:

Κλάσμα:

Απλή: ·

Γοργό: ⌐

Η βυζαντινή παρασημαντική χρησιμοποιείται, επίσης, για την καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα γνωρίσαμε τους **φθόγγους** και ορισμένα βασικά σημάδια της **βυζαντινής παρασημαντικής**, δηλαδή της βυζαντινής μουσικής γραφής.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: σημάδι, μαρτυρία, χαρακτήρας, βυζαντινή παρασημαντική, βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική

Όπως γνωρίζεις, το πόσο γρήγορα ή αργά πρέπει να εκτελεστεί ένα μουσικό έργο καθορίζεται από τη **ρυθμική αγωγή**.

Άκουσε τρία μουσικά αποσπάσματα και σημείωσε στο αντίστοιχο κουτάκι το χαρακτηρισμό της ρυθμικής τους αγωγής.

Απόσπασμα 1 ☐ Αργά ☐ Μέτρια γρήγορα ☐ Πολύ γρήγορα

Απόσπασμα 2 ☐ Αργά ☐ Μέτρια γρήγορα ☐ Πολύ γρήγορα

Απόσπασμα 3 ☐ Αργά ☐ Μέτρια γρήγορα ☐ Πολύ γρήγορα

Η ρυθμική αγωγή συμβολίζεται με ιταλικές λέξεις που περιγράφουν διαφορετικά επίπεδα ταχύτητας. Δες μερικές ενδείξεις **ρυθμικής αγωγής**:

Αλέγκρο	**- Allegro**	γρήγορα
Πρέστο	**- Presto**	πολύ γρήγορα
Αντάντε	**- Andante**	αργά, περπατητά
Αντάτζιο	**- Adagio**	αργά
Αντάτζιο μόλτο	**- Adagio molto**	πολύ αργά

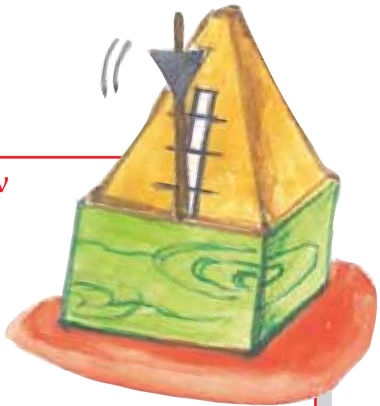

Άκουσε τέσσερα διαφορετικά μέρη από Κοντσέρτα* που ανήκουν στον κύκλο έργων του **Αντόνιο Βιβάλντι «*Οι Τέσσερις Εποχές*»**.

- Παρατήρησε τη ρυθμική τους αγωγή και σημείωσε με ποια σειρά τ' άκουσες (1, 2, 3 και 4).
- Συμπλήρωσε, επίσης, τι σημαίνει κάθε ένδειξη ρυθμικής αγωγής.

Αλέγκρο	Πρέστο	Αντάτζιο	Αντάτζιο μόλτο

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα μιλήσαμε για τη **ρυθμική αγωγή** και για τις **ενδείξεις ρυθμικής αγωγής**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **ρυθμική αγωγή, ενδείξεις ρυθμικής αγωγής**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16 Παίζω, κινούμαι και χορεύω με τη μουσική

Παρατήρησε τις εικόνες. Τι είδους μουσική πιστεύεις ότι συνοδεύει κάθε χορό; Μπορείς να σκεφτείς κι άλλες περιπτώσεις όπου η μουσική συνδυάζεται με την κίνηση;

Μαθητές χορεύουν στην τάξη

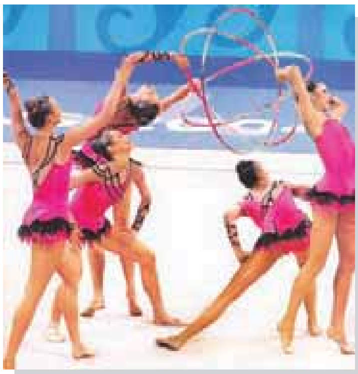

Ρυθμική Γυμναστική (Ολυμπιακοί Αγώνες 2004)

Ελληνικός δημοτικός χορός

Μπαλέτο

Μιούζικαλ (Ο Φρεντ Αστέρ)

Στις δραστηριότητες που ακολουθούν, άφησε τη μουσική να σε «ταξιδέψει» καθώς θα κινείσαι και θα χορεύεις.

Με μία ομάδα συμμαθητών σου χορέψτε αυθόρμητα ακούγοντας δύο κομμάτια που συνόδευαν ταινίες **βωβού κινηματογράφου*** του **Τσάρλι Τσάπλιν ή Σαρλό (Charlie Chaplin).** Τι παρατήρησες στον τρόπο κίνησής σου;

- Άκουσε τώρα το κομμάτι με τίτλο «***Ναυτία***» από την ταινία του **Τσάρλι Τσάπλιν *«Ε ντέις πλέζουρ» ("A day's pleasure"- «Η χαρά μιας μέρας»).***

Με μία ομάδα συμμαθητών σου ζωντανέψετε την παρακάτω σκηνή, καθώς θ' ακούγεται η μουσική:

Πάνω στο κατάστρωμα ενός πλοίου κι ενώ η θάλασσα είναι φουρτουνιασμένη, τρία ζευγάρια χορεύουν, δύο ζαλισμένοι επιβάτες κατευθύνονται προς την κουπαστή κι ένας σερβιτόρος, κουβαλώντας ένα γεμάτο δίσκο, προσπαθεί να φθάσει στον προορισμό του...

Μοιράστε τους ρόλους μεταξύ σας και ξεκινήστε. Αν θέλετε, προσθέστε κι άλλους. Μην ξεχνάτε ότι το πλοίο «κουνιέται», κι εσείς μαζί του!

Παίζω, κινούμαι και χορεύω με τη μουσική

Ο κινηματογράφος - η λεγόμενη **έβδομη τέχνη*** - ανακαλύφθηκε μόλις στις αρχές του 20ού αιώνα. Όταν έφτασε στη χώρα μας, έγινε αγαπημένο λαϊκό θέαμα.

Πριν την εμφάνισή του, ο κόσμος της ελληνικής υπαίθρου και των πόλεων διασκέδαζε παρακολουθώντας παραστάσεις θεάτρου της λαϊκής μας παράδοσης, το **ελληνικό Θέατρο Σκιών,** όπου πρωταγωνιστούσε ο φτωχός αλλά πανέξυπνος **Καραγκιόζης**.

Η μουσική που συνοδεύει τις παραστάσεις του Καραγκιόζη παίζεται από συγκρότημα λαϊκών οργανοπαικτών ή είναι ηχογραφημένη. Η **κίνηση** και ο **χορός** κάθε φιγούρας συνοδεύεται από χαρακτηριστική μουσική.

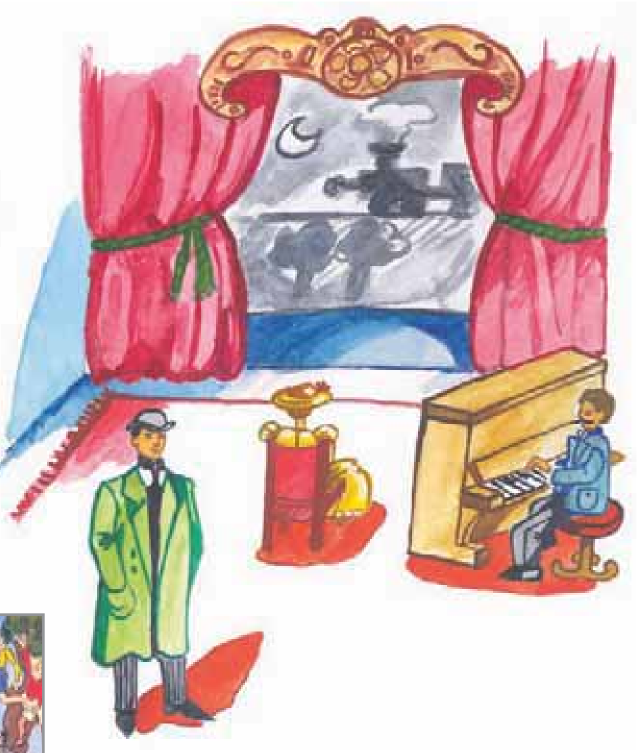

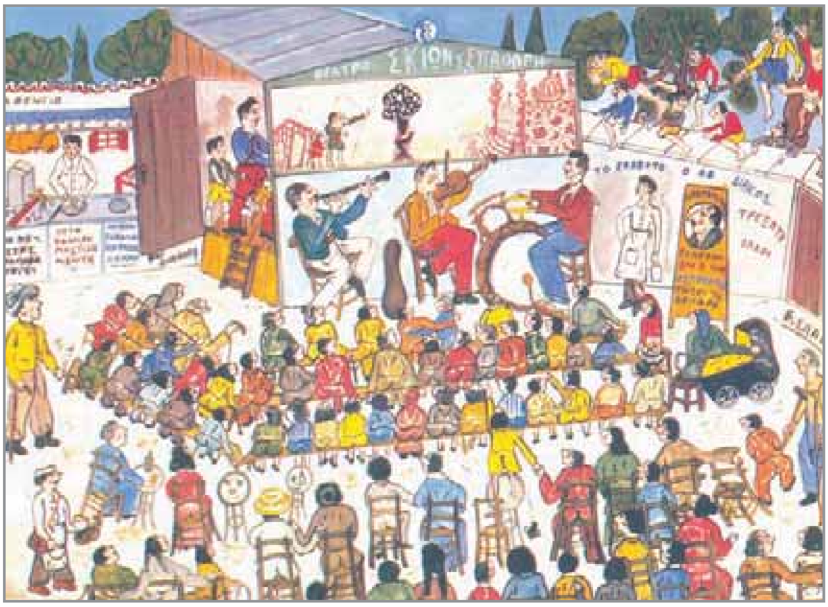

Πίνακας του καραγκιοζοπαίκτη Ευγένιου Σπαθάρη

Άλλο τραγούδι συνοδεύει την εμφάνιση π.χ. του επτανήσιου σιορ Διονύση ή Νιόνιου και άλλο την εμφάνιση του Μπαρμπα-Γιώργου.

Αλλά και οι ίδιες οι φιγούρες συχνά «στήνουν» το χορό και γλεντούν με **μουσική** κατά τη διάρκεια της παράστασης.

Ακούστε το τραγούδι «***Η πίτα που' φαγε ο σπανός***» σε ρυθμό «καλαματιανού» και χορέψτε στην τάξη!

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η **μουσική** συνδέεται στενά με την **κίνηση** και το **χορό.** Ο άνθρωπος συχνά ανταποκρίνεται στη μουσική με κίνηση και χορό.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: μουσική, ρυθμός, κίνηση, χορός

Θα φανταζόσουν ποτέ ότι μπορείς να «διευθύνεις» μια ολόκληρη ορχήστρα ή ένα μουσικό συγκρότημα πατώντας μόνο τα πλήκτρα ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή ή ενός συνθεσάιζερ*;

Κι όμως, όλα είναι δυνατά σήμερα με την εξέλιξη της μουσικής τεχνολογίας*!

Ο φίλος μας στην εικόνα βρίσκεται μπροστά σε μια οικιακή μονάδα δημιουργίας μουσικής, δηλαδή σ' ένα **χόουμ στούντιο** (home studio).

– Δες τον **ηλεκτρονικό υπολογιστή** με το **λειτουργικό λογισμικό* του.** Μπορείς να διακρίνεις στην οθόνη το **μουσικό πρόγραμμα (σήκουενσερ – sequencer);**

Μουσικό πρόγραμμα (σήκουενσερ – sequencer)

- Το **πρόγραμμα** αυτό είναι πολύ σημαντικό. Με τα **δείγματα ήχου (σάμπλς – samples)** μουσικών οργάνων που παράγει μπορούμε να δημιουργήσουμε μουσική στον υπολογιστή και να τη γράψουμε σε παρτιτούρα*.

Ακόμη, μπορούμε να ηχογραφήσουμε «ζωντανές» εκτελέσεις μουσικής.

- Ειδικά μουσικά προγράμματα μιμούνται τον ήχο φυσικών ή ηλεκτρονικών οργάνων.

Τα προγράμματα αυτά ονομάζονται **Εικονικά* όργανα (βίρτσουαλ ίνστρουμεντς – virtual instruments).**

Δες μερικά εικονικά όργανα στην οθόνη του υπολογιστή:

Εικονικό όργανο που μιμείται ένα συνθεσάιζερ

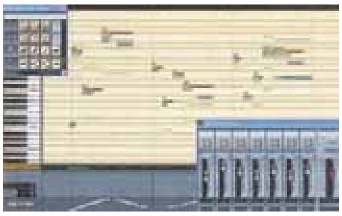

Εικονικό όργανο που μιμείται την ανθρώπινη φωνή

Εικονικό όργανο που μιμείται κρουστά όργανα

Εικονικό όργανο που μιμείται την κιθάρα

Μουσική για όλους

Για να παίξουμε τα εικονικά όργανα στον υπολογιστή χρειαζόμαστε ένα **ηλεκτρονικό ψηφιακό* πληκτροφόρο όργανο,** π.χ. ένα συνθετητή* (συνθεσάιζερ - synthesizer). Πατώντας τα πλήκτρα του παράγουμε τον ήχο των εικονικών οργάνων.

Ξέχασα να σας μιλήσω για την **κάρτα ήχου** και τα **ηχεία!**

Η **κάρτα ήχου** είναι απαραίτητη για την ηχογράφηση και τη αναπαραγωγή του ήχου στον υπολογιστή μας. Βρίσκεται μέσα στον υπολογιστή και συνεργάζεται με τα διάφορα προγράμματα.

Συχνά οι μουσικοί χρησιμοποιούν για τις ηχογραφήσεις τους *εξωτερική* κάρτα ήχου (βλέπε εικόνα).

Συνδέουν σ' αυτή το **μικρόφωνο** και τα **ηλεκτρονικά μουσικά όργανα*** και ο ήχος αποθηκεύεται μέσω του προγράμματος σε αρχεία στον υπολογιστή.

Με τα **ηχεία** (**μόνιτορς – monitors**) μπορούμε ν' ακούμε τον ήχο ή τη μουσική από τον υπολογιστή. Αν θέλουμε να ακούμε μόνο εμείς, χρησιμοποιούμε **ακουστικά** (σαν αυτά που με βλέπεις να φορώ).

Όταν τελειώσουμε τη δουλειά μας, μπορούμε να μεταφέρουμε τα αρχεία ήχου από τον υπολογιστή σε ψηφιακό δίσκο (σιντί – CD ή ντιβιντί DVD) με τη βοήθεια της **συσκευής αντιγραφής ψηφιακού δίσκου** (**σιντί - ντιβιντί ράιτερ - CD, DVD - RW**).

Έτσι, μπορείς να ακούς μουσική σε οποιαδήποτε συσκευή ακρόασης (σιντί ή ντιβιντί πλέιερ - CD ή DVD player, γουώκμαν - walkman, κ.ά).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα γνωρίσαμε τα βασικά στοιχεία εξοπλισμού μιας οικιακής μονάδας παραγωγής μουσικής (**χόουμ στούντιο – home studio**).

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ηλεκτρονικός υπολογιστής, χόουμ στούντιο, μουσικό πρόγραμμα, συνθεσάιζερ, σαμπλ

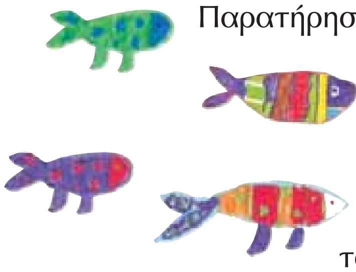

Παρατήρησε μια παιδική ζωγραφιά που αποτελείται από **παραλλαγές** του ίδιου θέματος (μιας πέστροφας). Μπορείς να διακρίνεις ποια στοιχεία διαφοροποιούνται σε κάθε παραλλαγή;

Στη μουσική μπορούμε, επίσης, να δημιουργήσουμε ***παραλλαγές*** προσθέτοντας ή αφαιρώντας νότες από ένα **μουσικό θέμα,** αλλάζοντας το ρυθμό του ή μεταβάλλοντας τις συνηχήσεις, δηλαδή τις νότες που το συνοδεύουν.

Άκουσε τις **έξι παραλλαγές** που έγραψε το 1819, ο συνθέτης **Φραντς Σούμπερτ** πάνω στη **μελωδία** ενός τραγουδιού του, με τίτλο «***Η Πέστροφα***».

Η αρχική μελωδία, δηλαδή το **θέμα,** είναι μια **ολοκληρωμένη μουσική ιδέα.** Αν συμβολίσουμε το **θέμα** με το γράμμα **Α** και τις **παραλλαγές** του με **Α1, Α2, Α3,** κτλ., η σύνθεση του Σούμπερτ θα έχει τη **μορφή**:

Α Α1 Α2 Α3 Α4 Α5 Α6

Το κομμάτι είναι γραμμένο για ένα σύνολο από **πέντε** μουσικά όργανα (**κουιντέτο**)*: ένα **πιάνο,** ένα **βιολί,** μια **βιόλα,** ένα **βιολοντσέλο** κι ένα **κοντραμπάσο.**

Καθώς ακούς το έργο, προσπάθησε να διακρίνεις κάθε φορά το **θέμα** και τις **παραλλαγές** του όπως «περνούν» από το ένα όργανο στο άλλο.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα ακούσαμε ένα έργο κλασικής μουσικής που έχει τη μορφή **θέμα** και **παραλλαγές**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: μορφή θέμα και παραλλαγές

Ας «κρατήσουμε» το ρυθμό! (2) ΚΕΦΑΛΑΙΟ 19

Όπως γνωρίζεις, για να κρατήσουμε το ρυθμό στη μουσική αρκεί να χτυπήσουμε με το σώμα μας ή με κάποιο κρουστό όργανο τους σταθερούς χτύπους που νιώθουμε.

Στα τραγούδια που ακολουθούν χτύπησε το **ρυθμό** παίζοντας με **μουσικά όργανα** ή μ' ένα μολύβι στο θρανίο σου.

Μαθητές της Ε' Δημοτικού παίζουν ταμπουρίνο, ντέφι και μαράκες

Μέτρο επτά ογδόων

Άκουσε το τραγούδι «***Σαράντα γιδοπρόβατα***» της **Λένας Πλάτωνος**. Τους στίχους έγραψε η **Μαριανίνα Κριεζή**. Τραγουδάει η **Σαβίνα Γιαννάτου**.

Χτύπησε το ρυθμό του με ξυλάκια (χωρίς ν' ακούς τη μουσική) λέγοντας δυνατά τη φράση: «*Σήμερα βρέχει πάλι*».

Όπως βλέπεις στο σχήμα, άλλοι χτύποι **τονίζονται** περισσότερο, άλλοι λιγότερο κι ορισμένοι καθόλου. Ο χτύπος με το σκούρο χρώμα τονίζεται περισσότερο από εκείνους με το ανοιχτό χρώμα.

Άκουσε το τραγούδι άλλη μια φορά και χτύπησε στο ντέφι μόνο τους **τονισμένους χτύπους**.

Δες πως γράφεται αυτός ο ρυθμός. Κάθε χτύπος αντιστοιχεί σε ένα όγδοο:

Όταν ένα μουσικό έργο έχει αυτό το ρυθμό, λέμε ότι το μέτρο του είναι **επτά όγδοα**.

Ας «κρατήσουμε» το ρυθμό! (2)

Μέτρο πέντε ογδόων

Άκουσε το «***Τραγουδάκι***» του **Λαυρέντη Μαχαιρίτσα.** Τους στίχους έγραψε ο **Ευτύχης Ζαρμπ.**

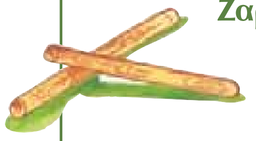

Χτύπησε το ρυθμό του με ξυλάκια (χωρίς ν' ακούς τη μουσική) λέγοντας δυνατά τη φράση: «*Σήμερα βρέχει*».

Όπως βλέπεις, ορισμένοι χτύποι τονίζονται περισσότερο από άλλους και ορισμένοι καθόλου.

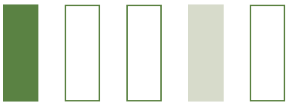

Άκουσε το τραγούδι ξανά και χτύπησε στο ντέφι μόνο τους **τονισμένους χτύπους**.

Δες πως γράφεται αυτός ο ρυθμός. Κάθε χτύπος αντιστοιχεί σε ένα όγδοο:

Όταν ένα μουσικό έργο έχει αυτό το ρυθμό, λέμε ότι το μέτρο του είναι **πέντε όγδοα**.

Μέτρο εννιά ογδόων

Άκουσε το τραγούδι «***Μη μιλάς άλλο γι' αγάπη***» σε στίχους και μουσική του **Διονύση Σαββόπουλου.**

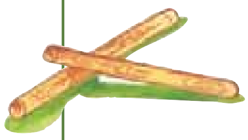

Χτύπησε το ρυθμό του με ξυλάκια (χωρίς ν' ακούς τη μουσική) λέγοντας δυνατά τη φράση: «*Σήμερα βρέχει πάλι, βρέχει*».

Όπως βλέπεις, ορισμένοι χτύποι τονίζονται περισσότερο από άλλους και ορισμένοι καθόλου.

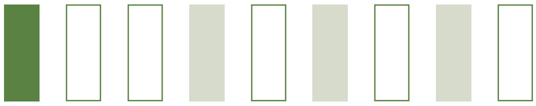

Άκουσε το τραγούδι ξανά και χτύπησε στο ντέφι μόνο τους **τονισμένους χτύπους**.

Δες πως γράφεται αυτός ο ρυθμός. Κάθε χτύπος αντιστοιχεί σε ένα όγδοο:

Όταν ένα μουσικό έργο έχει αυτό το ρυθμό, λέμε ότι το μέτρο του είναι **εννιά όγδοα**.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα «κρατήσαμε» το ρυθμό σε τρία ελληνικά τραγούδια παίζοντας με **μουσικά όργανα**. Μάθαμε το μέτρο των **επτά όγδοων**, το μέτρο των **πέντε όγδοων** και το μέτρο των **εννιά όγδοων**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **ρυθμός, μέτρο πέντε όγδοων, μέτρο επτά όγδοων, μέτρο εννιά όγδοων**

Γιορτή 25ης Μαρτίου. Η χορωδία του σχολείου τραγουδά

Μέχρι τώρα μπορεί να έχεις παρακολουθήσει ή να έχεις οργανώσει μαζί με τους συμμαθητές σου **σχολική γιορτή** για την **επέτειο της 25ης Μαρτίου.** Η γιορτή συνήθως συνδυάζει διάφορες μορφές τέχνης: απαγγελία ποιημάτων, δραματοποίηση θεατρικών έργων, εκτέλεση τραγουδιών, δημοτικό χορό, κ.ά.

Θέλεις να διαλέξουμε **τραγούδια** για ένα μουσικό πρόγραμμα που θα μπορούσε να παρουσιαστεί σ' αυτή τη γιορτή;

Κ. Γ. Παπαγιαννάκης, «Το Ελληνόπουλο»

Η Άλωση* της Κωνσταντινούπολης το 1453, τα χρόνια της σκλαβιάς και οι αγώνες του Ελληνισμού για ελευθερία με αποκορύφωμα την Επανάσταση του 1821 αποτυπώνονται σε πλήθος από **τραγούδια** που έφθασαν σε μας.

Η χορωδία μπορεί να ξεκινήσει με το Κοντάκιο* «***Τη Υπερμάχω Στρατηγώ***» που αποτελεί, κατά παράδοση, εθνικό και θρησκευτικό σύμβολο του ελληνισμού.

Στη συνέχεια, μπορεί να ακολουθήσει ένα **δημοτικό τραγούδι** που αναφέρεται στην Άλωση της Πόλης*.

Ρ. Π. Μπόνινγκτον, «Έλληνας αρματολός»

Άκουσε το τραγούδι «***Τα Δώδεκα ευζωνάκια****»

Πρώτοι οι **κλέφτες** και οι **αρματολοί** αντιστέκονται και προετοιμάζουν τον αγώνα για απελευθέρωση. Η γενναιότητα, τα κατορθώματα, η σκληρή ζωή τους αλλά και η βαθιά τους πίστη κι ελπίδα για μια ελεύθερη πατρίδα, αποτυπώνονται σε **ιστορικά δημοτικά τραγούδια** που ονομάζονται ***κλέφτικα.***

Η πατρίδα τραγουδάει (25η Μαρτίου)

Άκουσε και τραγούδησε το «***Γεροκλέφτη***» που έχει ρυθμό τσάμικου:

«Παιδιά σαν θέλτε λεβεντιά
και κλέφτες να γενείτε...»

Τραγούδησε έπειτα το ***Θούριο**** του **Ρήγα Φεραίου** σε μία από τις μελωδίες με τις οποίες τραγουδιόταν μυστικά εκείνη την εποχή.

Ο Ρήγας Φεραίος τραγουδά το *«Θούριο»*.
Αντίγραφο έργου του Π. Βον Χες

Ο **Ρήγας Φεραίος** (1757 - 1798) οραματιζόταν έναν κόσμο όπου οι λαοί θα ζούσαν ελεύθερα και ειρηνικά. Για να εμψυχώσει τους Έλληνες και όλους τους υπόδουλους λαούς ν' αγωνιστούν για την ελευθερία τους, έγραψε τους στίχους του περίφημου **Θούριου:**

«...Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή...»

Στη συνέχεια, μπορείς να τραγουδήσεις ένα από τα πολλά δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα και σε ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης.

Θεόδωρος Βρυζάκης,
«Έξοδος του Μεσολογγίου»

Άκουσε και τραγούδησε το «***Πήραμε την Τροπολιτσά***»:

«...Τηράμε την Τροπολιτσά,
του λιονταριού τις πόρτες,
που πο-, μωρέ, που πολεμούν οι Έλληνες.....»

Μπορείς ακόμη να επιλέξεις ελληνική ποίηση μελοποιημένη από σύγχρονους Έλληνες συνθέτες.

Άκουσε ένα απόσπασμα από το έργο «***Ελεύθεροι Πολιορκημένοι***» του εθνικού μας ποιητή **Διονύσιου Σολωμού,** που έχει μελοποιηθεί από το συνθέτη **Γιάννη Μαρκόπουλο:**

«Άκρα του τάφου σιωπή
στον κάμπο βασιλεύει..»

Η πατρίδα τραγουδάει (25η Μαρτίου)

Άκουσε το ποίημα «***Τσάμικος***» που γράφτηκε από τον ποιητή **Νίκο Γκάτσο** και μελοποιήθηκε από το **Μάνο Χατζιδάκι:**

«Στα κακοτράχαλα τα βουνά,
με το σουραύλι και το ζουρνά,**
πάνω στη πέτρα την αγιασμένη,
χορεύουν τώρα τρεις αντρειωμένοι.....»

Θ. Λεμπλάνκ, «Μουσικοί»

Η γιορτή θα κλείσει πανηγυρικά με τον **Εθνικό ΄Υμνο**. Πρόκειται για τις δύο πρώτες στροφές του ποιήματος «***΄Υμνος εις την Ελευθερίαν***» του **Διονύσιου Σολωμού.** Τη μουσική έγραψε ο συνθέτης **Νικόλαος Χαλικιόπουλος - Μάντζαρος.**

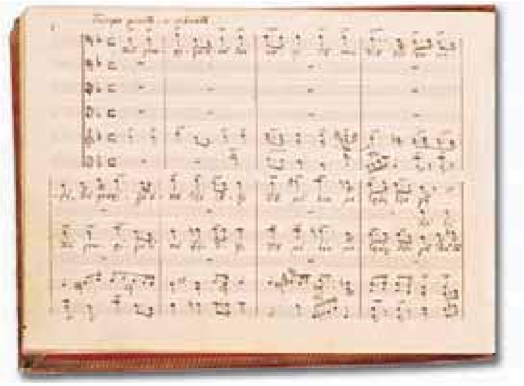

Εξώφυλλο (αριστερά) και πρώτη σελίδα (δεξιά) από χειρόγραφο του «΄Υμνου εις την Ελευθερίαν» που μελοποίησε ο Νικόλαος Χαλικιόπουλος-Μάντζαρος το 1843

Σε γνωρίζω από την κόψη
του σπαθιού την τρομερή,
*σε γνωρίζω από την όψη,**
που με βία μετράει τη γη.*

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα είδαμε πώς μπορούμε να οργανώσουμε ένα **μουσικό πρόγραμμα** σχολικής εορτής για την **ιστορική επέτειο** της **25ης Μαρτίου**. Μάθαμε ακόμη **τραγούδια** που μπορούν να αποτελέσουν μέρος αυτού του προγράμματος.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **πατρίδα, ελευθερία, τραγούδι**

Έχεις σκεφτεί ότι η μουσική μπορεί να σε «ταξιδέψει» σε διάφορες περιοχές του κόσμου; Αλήθεια, πόσα τραγούδια γνωρίζεις σε διαφορετική γλώσσα από εκείνη που μιλάς;

Στο **ραδιόφωνο**, στην **τηλεόραση,** σε **ψηφιακούς δίσκους** (σιντί – **cd**) ή στο **Διαδίκτυο*** (**Ίντερνετ - Internet**) αλλά και σε **συναυλίες,** μπορούμε να ακούσουμε μουσική από διαφορετικές χώρες και πολιτισμούς.

Άκουσε δύο έργα Ελλήνων συνθετών, που έχουν «δανειστεί» στοιχεία από τη μουσική άλλων λαών ή πολιτισμών.

Το πρώτο έργο έχει τίτλο «***Ταμάρα – η αρχή του παραμυθιού***»**.** Ο συνθέτης **Νίκος Κυπουργός** έχει βασιστεί για τη δημιουργία του σε μία **τσιγγάνικη μελωδία.**

Το κομμάτι στηρίζεται στο ρυθμικό σχήμα:

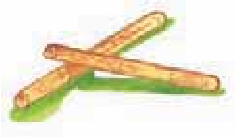

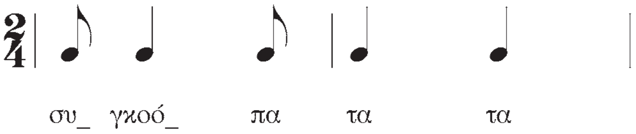

Χτύπησε το ρυθμικό σχήμα με **ξυλάκια** καθώς ακούς το κομμάτι. Μπορείς να λες από μέσα σου: «συ – γκοό – πα, τα τα».

Ταυτόχρονα, ένας συμμαθητής σου μπορεί να παίζει το παρακάτω ρυθμικό σχήμα σε **ντέφι** με **ζίλια:**

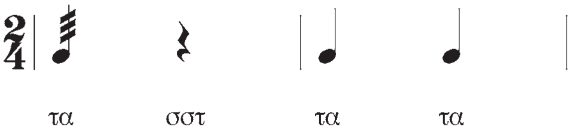

Στη νότα με το σύμβολο ≡ θα παίξεις «κουδουνίζοντας» τα ζίλια του ντεφιού.

Το δεύτερο έργο είναι το τραγούδι «***Η μπόσσα – νόβα του ζαχαροπλαστείου***»**.** Τη μουσική έγραψε ο **Δημήτρης Μαραγκόπουλος** και τους στίχους η **Μαριανίνα Κριεζή.** Ο συνθέτης έχει εμπνευστεί από το βραζιλιάνικο χορό **μπόσσα – νόβα.**

Ρυθμικό μουσικό «ταξίδι»

Άκουσε το τραγούδι και παρατήρησε τον εκπαιδευτικό Μουσικής, καθώς θα αποδίδει το ρυθμικό σχήμα που βλέπεις:

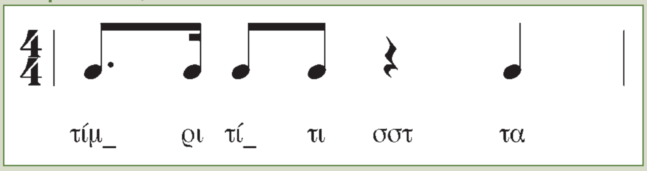

Μπορείς να τον μιμηθείς;

Ο εκπαιδευτικός θα παίξει τώρα το ρυθμικό σχήμα με μια μικρή παραλλαγή. Επανάλαβέ το κι εσύ στο **ταμπουρίνο**:

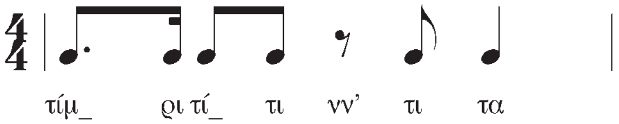

Δύο συμμαθητές σου μπορούν να σε συνοδέψουν παίζοντας στο **ντέφι** και στις **μαράκες** ως εξής:

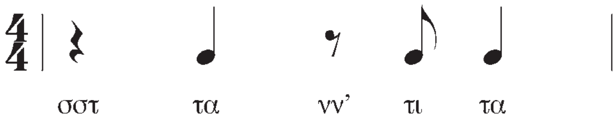

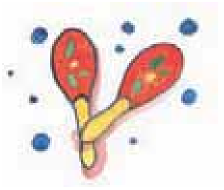

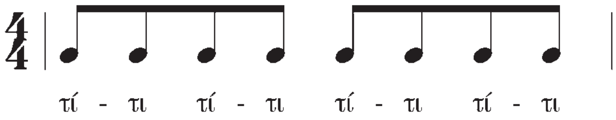

Κάντε μερικές πρόβες παίζοντας ο καθένας το μέρος του χωριστά και μετά δοκιμάστε να παίξετε όλοι μαζί.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα έπαιξες με μουσικά όργανα **ρυθμικές συνοδείες** για δύο δημιουργίες ελλήνων συνθετών που είναι επηρεασμένες από τη **μουσική** άλλων **πολιτισμών.**

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ρυθμός, ρυθμικά σχήματα

Το **Πάσχα** είναι η μεγαλύτερη γιορτή της Ορθοδοξίας και του ελληνισμού. Οι λατρευτικές εκδηλώσεις ξεκινούν τη Μεγάλη Σαρακοστή και κορυφώνονται τη Μεγάλη Εβδομάδα.

Τις πρώτες εβδομάδες της Μεγάλης Σαρακοστής οι πιστοί πηγαίνουν στην εκκλησία για ν' ακούσουν τους Χαιρετισμούς (***Ακάθιστος Ύμνος***).

«Η Σταύρωση στο νάρθηκα», Μοναστήρι του Όσιου Λουκά

Άκουσε το Κοντάκιο* του Ακάθιστου Ύμνου «***Τη Υπερμάχω Στρατηγώ***»:

«Τη Υπερμάχω Στρατηγώ τα νικητήρια
ως λυτρωθείσα των δεινών ευχαριστήρια...»

Τζούλια Κλήμη, Στολισμός Επιταφίου στην Κάρπαθο

Μέσα από το λόγο των Ευαγγελίων, που διαβάζονται τη Μεγάλη Εβδομάδα, οι πιστοί ξαναζούν τα Πάθη. Κατά την περιφορά του Επιταφίου, τη Μεγάλη Παρασκευή, ψέλνονται τα **Εγκώμια.**

Άκουσε αποσπάσματα από τα **Εγκώμια**:

«Αι γενεαί πάσαι, ύμνον τη ταφή σου,
προσφέρουσι Χριστέ μου».

«Ω γλυκύ μου έαρ, γλυκύτατόν μου
τέκνον, που έδυ σου το κάλλος;»

Το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου αναγγέλλεται θριαμβευτικά η Ανάσταση του Χριστού.

Άκουσε το **Απολυτίκιο** της **Ανάστασης:**

«Χριστός Ανέστη εκ νεκρών,
θανάτω θάνατον πατήσας
και τοις εν τοις μνήμασι
ζωήν χαρισάμενος».

«Η «Ανάσταση ή η Κάθοδος του Χριστού στον Άδη», Μοναστήρι του Όσιου Λουκά

Χριστός Ανέστη

Λαζαράκια

Με τις λατρευτικές εκδηλώσεις του Πάσχα συνδέονται πολλά έθιμα και **παραδόσεις** του λαού μας. Ένα **έθιμο** που γινόταν παλιά και διατηρείται ακόμη σε ορισμένες περιοχές είναι τα **Κάλαντα** του **Λαζάρου.**

Κάλαντα Λαζάρου

Το Σάββατο του Λαζάρου, τα παιδιά γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι κρατώντας ένα **ομοίωμα*** του **Λαζάρου** και λένε τα **«λαζαρικά»**, δηλαδή κάλαντα που περιγράφουν το θαύμα της ανάστασης του Λαζάρου. Στα χέρια τους κρατούν κι ένα καλάθι στολισμένο με λουλούδια, όπου βάζουν το φιλοδώρημα που τους δίνουν (αβγά, καρπούς και χρήματα).

Στη μνήμη του Λαζάρου, στα χωριά, οι γυναίκες ζυμώνουν ψωμιά ή κουλούρια για τα παιδιά, που λέγονται «λαζαρούδια» ή «λαζαράκια».

Άκουσε **κάλαντα** του **Λαζάρου** από τους **Φούρνους Ικαρίας:**

«Λάζαρος στην πόρτα σου
να σου ψοφήσει η κότα σου
κι αν δεν μου δώσεις έν' αυγό
να σου ψοφήσουνε κι οι δυο...»

Χορός την Κυριακή του Πάσχα

Το Πάσχα συμπίπτει χρονικά με την αναγέννηση της φύσης, την Άνοιξη. Γι' αυτό, την Κυριακή του Πάσχα, μετά τη Δεύτερη Ανάσταση, γιορτάζουμε παραδοσιακά με τραγούδια και χορούς.

Άκουσε το δημοτικό τραγούδι από την Πελοπόννησο «***Σήμερα Χριστός Ανέστη***». Τραγουδά η **Δόμνα Σαμίου.**

«Σήμερα μαύρα μου μάτια, σήμερα Χριστός Ανέστη
σήμερα Χριστός Ανέστη και στους ουρανούς ευρέθη...»

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα γνωρίσαμε τη **βυζαντινή εκκλησιαστική** και **δημοτική μουσική**, **παραδόσεις** και **έθιμα** του λαού μας που συνδέονται με το Πάσχα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: βυζαντινοί ύμνοι, Πάσχα, κάλαντα Λαζάρου, πασχαλιάτικα έθιμα

Κάθε χρόνο, μουσικοί, χορευτές, ζωγράφοι και καλλιτέχνες από όλο τον κόσμο συναντιούνται σ' ένα μεγάλο «πανηγύρι».

Ήχοι και όργανα από την Ιρλανδία, την Ελλάδα, την Αλγερία, την Πορτογαλία ενώνονται με ήχους και χρώματα από την Αρμενία, τη Λατινική Αμερική, την Αυστραλία, την Κούβα, με θέατρο και χορούς από την Κίνα, την Ινδία και την Αφρική, με ρυθμούς από την Καραϊβική και την Ινδονησία...

Αυτό το πολύχρωμο μωσαϊκό των τεχνών ονομάζεται **ΓΟΥΜΑΝΤ (WOMAD)** από τα αρχικά των λέξεων «Γουόρλντ οβ Μιούζικ Αρτ εντ Ντανς» ("World of Music Art and Dance") που σημαίνουν **Ένας κόσμος Μουσικής, Τέχνης και Χορού**.

Στα φεστιβάλ WOMAD παίζεται μουσική **Έθνικ,** δηλαδή, **παραδοσιακή μουσική διαφόρων λαών, αλλά και μουσική που συνδυάζει παραδοσιακά όργανα και ακούσματα από διάφορους πολιτισμούς με ηλεκτρονικά στοιχεία και ρυθμούς από την ποπ*, τη ροκ* και τη τζαζ μουσική*.**

Άκουσε ένα παραδοσιακό τραγούδι από τη **Βολιβία** με τίτλο ***«Λα Μαριπόζα» ("La Mariposa" - «Η Πεταλούδα»)*** και στη συνέχεια ένα τραγούδι από τη **Σενεγάλη** με τίτλο ***«Φατού γιο» ("Fatou yo" - «Με λένε Φατού»).*** Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείς;

Κάθε λαός δημιουργεί ένα λαϊκό μουσικό πολιτισμό, ο οποίος στηρίζεται στους μύθους, τις ιστορίες, τα έθιμα και τις παραδόσεις του.

Η μουσική, λοιπόν, αποκτά ιδιαίτερο ύφος, ανάλογα με το γεωγραφικό και πολιτισμικό χώρο απ' όπου προέρχεται.

Η *τάμπλα** και το *σιτάρ**, που είναι μουσικά όργανα της Ινδίας, μας φέρνουν στο μυαλό εικόνες από τον πολιτισμό αυτής της χώρας. Το ίδιο συμβαίνει και με τα αφρικάνικα *ταμ - ταμ** ή με το γιαπωνέζικο *κότο**.

Άκουσε το γνωστό Ινδό μουσικό **Ραβί Σανκάρ** να παίζει *σιτάρ.*

Τα σύνορα ανάμεσα στα κράτη, όμως, δεν αποτελούν εμπόδιο για τη μουσική επικοινωνία. Πολλοί άνθρωποι ξεκινούν νέα ζωή σε άλλη χώρα. Οι μετανάστες αυτοί φέρνουν στην καινούργια τους πατρίδα στοιχεία από το μουσικό τους πολιτισμό. Τα στοιχεία αυτά αναμειγνύονται με τα ντόπια και δημιουργούνται νέα είδη μουσικής.

Αλλά και η παγκόσμια απήχηση της **ποπ*** και **ροκ*** μουσικής, σε συνδυασμό με την εξέλιξη της **μουσικής τεχνολογίας***, έχει σαν αποτέλεσμα να συνεργάζονται μουσικοί που προέρχονται από εντελώς διαφορετικούς χώρους.

Οι μουσικές του κόσμου

Ένα από τα πρώτα ποπ συγκροτήματα που πειραματίστηκαν χρησιμοποιώντας ινδικά όργανα σε τραγούδια τους ήταν οι Μπιτλς (Beatles).

Άκουσε το σιτάρ να παίζει στο τραγούδι των **Μπιτλς** «***Γουιδίν γιου, γουιδάουτ γιου***» ***("Within you, without you" – «Στα βάθη της ψυχής σου και χωρίς εσένα»).***

Σιτάρ

Οι ηχογραφήσεις, τα βιντεοκλίπ* και το Διαδίκτυο* (Ίντερνετ - Internet) κάνουν εύκολη την επαφή ανάμεσα στους ανθρώπους και δίνουν τη δυνατότητα να αναμειγνύονται όργανα, ρυθμοί, στιλ παιξίματος και ηλεκτρονικοί ή φυσικοί ήχοι από κάθε «γωνιά» της γης.

Εθνομουσικολόγοι*, ερευνητές και μουσικοί επισκέπτονται διάφορα μέρη του κόσμου με σκοπό να γνωρίσουν άλλους μουσικούς πολιτισμούς. Παράλληλα με την αυθεντική παραδοσιακή μουσική των λαών, δημιουργούνται νέες μουσικές που συνδυάζουν παραδοσιακά και σύγχρονα στοιχεία και πολλές μελωδίες παίζονται με εντελώς καινούργιο ύφος. Αυτή είναι η **Μουσική του Κόσμου (Γουόρλντ Μιούζικ- World Music).**

Άκουσε τον **Τζαμέλ Αλλάμ** (**Djamel Allam**) και μια ομάδα παιδιών από την **Αλγερία** να ερμηνεύουν ένα χαρούμενο τραγούδι με τίτλο «***Νέζα***» ***("Nezha").***

Μπορείς να καταλάβεις ποια από τα στοιχεία του είναι παραδοσιακά και ποια σύγχρονα;

Νταραμπούκα

Η Μουσική του Κόσμου έχει πολύ μεγάλη ποικιλία ακουσμάτων. Ας γίνουμε, λοιπόν, ευαίσθητοι και κριτικοί ακροατές κι ας επιλέγουμε δίσκους με κριτήριο την ποιότητα της εκτέλεσης, την αυθεντικότητα της ερμηνείας και την επιμελημένη παρουσίαση του δίσκου.

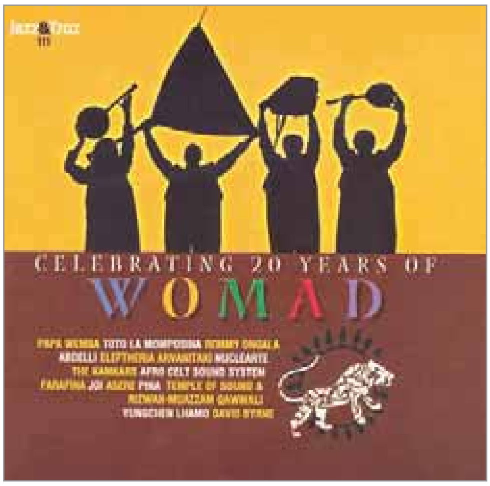

Εξώφυλλο δίσκου μουσικής Έθνικ

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σήμερα γνωρίσαμε τη μουσική **Έθνικ (Ethnic)** και τη **Μουσική του Κόσμου (Γουόρλντ Μιούζικ- World Music)**, δηλαδή την παραδοσιακή μουσική των λαών και τη μουσική που συνδυάζει στοιχεία από διάφορους μουσικούς πολιτισμούς με την ποπ, τη ροκ και τη τζαζ μουσική.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **Έθνικ, παραδοσιακή, Μουσική του Κόσμου**

Θα σκεφτόσουν ποτέ ότι τα αντικείμενα που μας περιτριγυρίζουν, μπορούν με λίγη φαντασία και την απαραίτητη γνώση να μεταμορφωθούν σε μουσικά όργανα; Ξέρεις ότι μπορείς να βρεις υλικά για την κατασκευή τους ακόμη και μέσα στη σχολική σου τσάντα; Άνοιξέ τη, λοιπόν, και βγάλε από μέσα δύο μολύβια κι ένα λαστιχάκι...

Τέντωσε το λαστιχάκι ανάμεσα στα μολύβια, ακούμπησέ τα πάνω στο θρανίο και τσίμπησέ το με τους αντίχειρες. Τι παρατηρείς;

Τράβηξε, τώρα, τη μια πλευρά από το λαστιχάκι με τα δόντια σου, ώστε να σχηματιστεί ένα τρίγωνο. Τσίμπησέ το ξανά. Σε ξάφνιασε αυτό που ακούς; Πού νομίζεις ότι οφείλεται η αλλαγή;

ΦΤΙΑΞΕ ΕΝΑ ΧΟΡΔΟΦΩΝΟ ΟΡΓΑΝΟ

*Τα **χορδόφωνα** παράγουν ήχο από τεντωμένες χορδές.* Το πιο γνωστό χορδόφωνο είναι η **κιθάρα**. Χορδές έχει και το **πιάνο**. Κάθε φορά που πατάμε τα πλήκτρα, οι χορδές του πιάνου χτυπιούνται από ειδικά σφυράκια.

Τα χορδόφωνα παίζονται με τσίμπημα, χτύπημα ή τρίψιμο των χορδών.

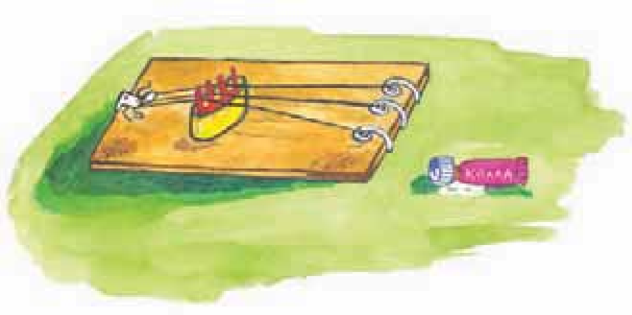

ΥΛΙΚΑ

- **μια βάση από κορνίζα για φωτογραφίες με κλιπς 18 × 24 εκ.**
- **τρία σπειροειδή άγκιστρα για κουρτίνες**
- **τρία λαστιχάκια**
- **ένα χαρτονένιο κουτί με διάμετρο 10 εκ.**
- **μια χτένα με αραιά δόντια λίγο μεγαλύτερη από το κουτί**
- **υγρή κόλλα**

Αφαίρεσε τα κλιπς από τη βάση, εκτός από ένα. Στερέωσέ το από την ανάποδη στην εγκοπή της στενής πλευράς της βάσης. Κόλλησε το κουτί στη βάση με την ανοιχτή πλευρά του προς τα έξω. Αυτό θα είναι το **ηχείο.**

Το ηχείο αυξάνει την ένταση του ήχου και βελτιώνει την ποιότητά του.

Στερέωσε τα άγκιστρα στο πάνω μέρος της βάσης αφήνοντας ανάμεσά τους απόσταση περίπου 1, 5 εκ. Πέρασε τα λαστιχάκια στα άγκιστρα, τέντωσέ τα καλά πάνω από το κουτί και τύλιξέ τα στο κλιπ της βάσης. Αυτές θα είναι οι **χορδές** του οργάνου.

Το ύψος του ήχου που παράγει μια χορδή εξαρτάται από το πάχος της, το μήκος της και από το πόσο τεντωμένη είναι.

Η χτένα θα γίνει ο **καβαλάρης**. Πέρασέ τη με προσοχή κάτω από τα λάστιχα και στερέωσέ τη πάνω στο κουτί. Πέρασε τα λάστιχα ανάμεσα στα «δόντια» της, έτσι ώστε η απόσταση μεταξύ τους να μένει σταθερή. Μπορείς να «κουρδίσεις» το όργανό που έφτιαξες, τυλίγοντας ή ξετυλίγοντας τα λαστιχάκια στο κλιπ της βάσης.

Μελωδικά μαστορέματα

Ο «καβαλάρης» (ή «γέφυρα») σηκώνει τις χορδές και μεταφέρει τη δόνησή τους στο ηχείο. Η δόνηση είναι απαραίτητη για την παραγωγή και τη μετάδοση του ήχου.

ΦΤΙΑΞΕ ΕΝΑ ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΟ ΤΥΜΠΑΝΟ

Τύμπανα βρίσκουμε σε όλους τους λαούς του κόσμου. Ανήκουν στη μεγάλη οικογένεια των **μεμβρανόφωνων** κι έχουν φυσικά ή συνθετικά δέρματα (μεμβράνες) τεντωμένα πάνω σε βάσεις από ξύλο, μέταλλο ή πηλό.

Στα μεμβρανόφωνα όργανα, όταν η μεμβράνη χτυπιέται ή τρίβεται με το χέρι ή με ειδικές ράβδους - τις μπαγκέτες - δονείται και ηχεί.

ΥΛΙΚΑ

- **ένα κυλινδρικό μεταλλικό δοχείο**
- **μία ανθεκτική ελαστική μεμβράνη (δέρμα, δερματίνη ή σαμπρέλα αυτοκινήτου)**
- **χρωματιστό κορδόνι**
- **μικρά μεταλλικά γαντζάκια για κάδρα**
- **ένα μολύβι με γόμα**
- **διατρητικό εργαλείο**
- **ψαλίδι**
- **σελοτέιπ**

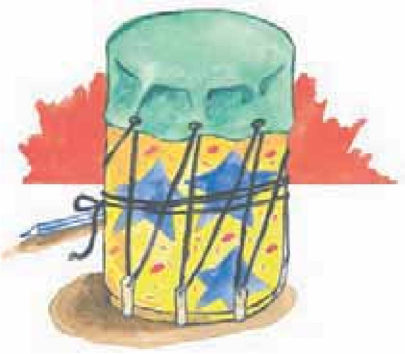

Κόψε έναν κύκλο από την ελαστική μεμβράνη, με διάμετρο 3 εκ. μεγαλύτερη από τη διάμετρο του δοχείου. Με το διατρητικό εργαλείο άνοιξε τρύπες ανά 2 εκ. σε βάθος 1,5 εκ. από την περιφέρεια της μεμβράνης. Τύλιξε λίγο σελοτέιπ στην άκρη του κορδονιού κι άρχισε να το περνάς εναλλάξ μέσα από τις τρύπες της μεμβράνης και τα γαντζάκια. Άφηνε το κορδόνι να φτάνει ως την κάτω άκρη του δοχείου και στερέωνε εκεί τα γαντζάκια.

Όταν ολοκληρώσεις την περιτύλιξη του δοχείου, τέντωσε όσο μπορείς το κορδόνι, τύλιξέ το γύρω από τη μέση του δοχείου μερικές φορές και δέσε το σφιχτά, ώστε να τεντωθεί πολύ καλά η ελαστική μεμβράνη. Το τύμπανο είναι έτοιμο!

Χρησιμοποίησε το μολύβι για μπαγκέτα. Θα χτυπάς τη μεμβράνη με την άκρη που έχει τη γόμα.

Για να δώσεις ακόμη μεγαλύτερη **τάση** στη μεμβράνη, πέρασε μικρά κομμάτια φελλού ανάμεσα στο δοχείο και τα κορδόνια.

Όσο αυξάνεται η τάση της μεμβράνης, ο ήχος γίνεται πιο ψηλός.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο σημερινό μάθημα μάθαμε να **κατασκευάζουμε μουσικά όργανα** με **υλικά καθημερινής χρήσης**.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: κατασκευή, ήχος, ηχόχρωμα, όργανο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 25 Ας παίξουμε μουσικά παιχνίδια κι ας λύσουμε γρίφους

Η μουσική συνδέεται με το παιχνίδι. Αυτό, ίσως, το γνωρίζεις ήδη από τα **μουσικά παιχνίδια** που παίζεις στην τάξη.

Η **μουσική** και το **παιχνίδι**, όμως, συνδέονται και στην καθημερινή ζωή. Πολλά παιχνίδια που παίζουν τα παιδιά - και που εσύ μπορεί να ξέρεις - συνοδεύονται από χαρακτηριστικά **τραγούδια.** *Μπορείς να θυμηθείς κάποια απ' αυτά;*

Αλήθεια, έχεις σκεφθεί ποτέ ότι, όταν αναφερόμαστε στη **μουσική**, χρησιμοποιούμε το ρήμα **«παίζω»**; Λέμε π.χ. «*παίζω* μουσική», «*παίζω* κιθάρα», «το ραδιόφωνο *παίζει* μουσική» κ.ά. Το ίδιο συμβαίνει και σε άλλες γλώσσες του κόσμου (π.χ. στα αγγλικά, στα γαλλικά, κτλ.).

Ο λαός μας, μάλιστα, ονομάζει «*παιχνίδια*» τα μουσικά όργανα και «*παιχνιδιάτορες*» τους λαϊκούς οργανοπαίχτες.

Ακόμη, κάνοντας μια απλή επίσκεψη σ' ένα κατάστημα, μπορείς εύκολα να διαπιστώσεις ότι υπάρχουν πολλά παιχνίδια με μουσική.

Η ιδέα, λοιπόν, ότι το παιχνίδι συνδέεται με τη μουσική είναι ριζωμένη από πολύ παλιά στη συνείδηση του ανθρώπου.

Μέχρι τώρα, παίζοντας με τους συμμαθητές σου, θα έχεις παρατηρήσει ότι με το παιχνίδι όχι μόνο διασκεδάζεις αλλά μαθαίνεις να συνεργάζεσαι με τους άλλους και αποκτάς αυτοπεποίθηση και σιγουριά.

Στο Τετράδιο Εργασιών θα βρεις ***μουσικά*** **παιχνίδια** που απαιτούν τη συμμετοχή όλης της τάξης, αλλά και ***γρίφους - αινίγματα*** που μπορείς να λύσεις μόνος σου.

Μαθητής της ΣΤ' Δημοτικού παίζει κιθάρα

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Τα **μουσικά παιχνίδια** που προτείνονται στο σημερινό μάθημα θα σε βοηθήσουν να αναπτύξεις τις μουσικές σου **δεξιότητες** και ικανότητες αλλά και να **επικοινωνήσεις**, να **συνεργαστείς** και να **ψυχαγωγηθείς** μαζί με τους συμμαθητές σου.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: **μουσικό παιχνίδι, κίνηση, γρίφοι – αινίγματα**